

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

KU LEUVEN

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De migratiecrisis en het recht op opvang van asielzoekers

Smahane Azdud

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting overheid en recht

PROMOTOR :

Prof. dr. Stijn SMET

De transnationale Universiteit Limburg is een uniek samenwerkingsverband van twee universiteiten in twee landen: de Universiteit Hasselt en Maastricht University.

UHASSELT

KNOWLEDGE IN ACTION

www.uhasselt.be

Universiteit Hasselt
Campus Hasselt:
Martelarenlaan 42 | 3500 Hasselt
Campus Diepenbeek:
Agoralaan Gebouw D | 3590 Diepenbeek

2023
2024

Maastricht University

Faculteit Rechten

master in de rechten

Masterthesis

De migratiecrisis en het recht op opvang van asielzoekers

Smahane Azdud

Scriptie ingediend tot het behalen van de graad van master in de rechten, afstudeerrichting overheid en recht

PROMOTOR :

Prof. dr. Stijn SMET

SAMENVATTING

België heeft specifieke wetten die de rechten en de opvang van asielzoekers regelen, waaronder het recht op een menswaardig bestaan, toegang tot gezondheidszorg, werk en juridische bijstand. Deze wetten benadrukken het streven naar sociale rechtvaardigheid en waardige levensomstandigheden voor alle individuen, ongeacht hun nationaliteit. Asielzoekers hebben recht op opvang, inclusief huisvesting, voedsel, medische zorg en juridische bijstand, gedurende hun asielaanvraagproces. Deze rechten worden ondersteund door internationale verdragen.

Ondanks deze wetten en verdragen zijn er uitdagingen bij het handhaven van deze rechten in België, zoals blijkt uit herhaalde veroordelingen door rechtbanken en het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM) wegens het ontbreken van opvang voor asielzoekers. Het niet naleven van rechterlijke uitspraken van het EHRM heeft aanzienlijke gevolgen voor de rechtsstaat in België, waar de heerschappij van het recht en de bescherming van mensenrechten essentieel zijn. Het niet naleven van deze uitspraken ondermijnt de geloofwaardigheid van de rechterlijke macht en de juridische zekerheid voor burgers. Het roept ook complexe filosofische vragen op over de fundamentele van het rechtssysteem en de legitimiteit van de overheid.

Het principe van de scheiding der machten is essentieel voor het handhaven van evenwicht en het voorkomen van machtsmisbruik in een democratische rechtsstaat. Wanneer de uitvoerende macht een overheersende positie inneemt en de wetgevende en rechterlijke macht negeert, wordt dit delicate evenwicht verstoord. Dit kan leiden tot een achteruitgang van de rechtsstaat, waarbij de naleving van de wet afneemt en fundamentele rechten worden geschonden.

Ten slotte speelt het EHRM een cruciale rol in het handhaven van de rechtsstaat door bindende uitspraken te doen die moeten worden nageleefd door de Verdragstaten, zoals België. Het niet naleven van deze uitspraken kan leiden tot schendingen van fundamentele rechten en ondermijnt het vertrouwen van burgers in een goed functionerende rechtsstaat. Het is daarom essentieel dat zowel de overheid als burgers zich houden aan geldende wetten en rechterlijke beslissingen respecteren, om zo de rechtsstaat te waarborgen en de bescherming van mensenrechten te waarborgen.

DANKWOORD

Aan het voltooien van deze thesis ging een reis vol uitdagingen, groei en uiteindelijk succes vooraf. Deze reis zou niet mogelijk zijn geweest zonder de waardevolle steun en begeleiding van enkele bijzondere mensen, aan wie ik mijn oprechte dank wil betuigen.

Ten eerste wil ik mijn promotor, David Haljan, hartelijk bedanken voor zijn begeleiding gedurende dit traject. Zijn expertise, toewijding en vooral geduld hebben mij geholpen om mijn onderwerp af te bakenen, obstakels te overwinnen en mijn werk naar een hoger niveau te tillen. Zijn waardevolle inzichten en talloze tips hebben een onmiskenbare stempel gedrukt op deze thesis.

Daarnaast wil ik mijn ouders en familie bedanken voor hun onvoorwaardelijke steun en aanmoediging. Jullie geloof in mij, zelfs op de moeilijkste momenten, heeft me de kracht gegeven om door te zetten. Jullie wijze raad, aanmoedigende woorden en onophoudelijke steun hebben me keer op keer gemotiveerd om het beste van mezelf te geven.

INHOUDSOPGAVE

LIJST VAN AFKORTINGEN	7
INLEIDING.....	9
HOOFDSTUK 1. JURIDISCHE STATUS VAN ASIELZOEKERS	11
1.1. Definitie.....	11
1.2. Bescherming sociale grondrechten op nationaal niveau.....	12
1.2.1. Artikel 23 Grondwet.....	13
1.2.2. Recht op opvang.....	17
1.3. Bescherming sociale grondrechten op internationaal niveau.....	20
1.3.1. EVRM.....	21
1.3.2. GW en EHRM	21
1.4. Tussenbesluit.....	22
HOOFDSTUK 2. HANDHAVING SOCIALE GRONDRECHTEN ASIELZOEKERS	23
2.1. Nationaal rechtspraak	23
2.1.1. Context.....	23
2.1.2. Nationale veroordelingen.....	23
2.1.2. Concrete maatregelen	25
2.2. EHRM rechtspraak.....	27
2.2.1. Tenuitvoerlegging.....	27
2.2.2. Concrete voorbeeld ter illustratie	30
2.2.3. Aard van beslissing.....	32
2.2.4. Voorlopige maatregel.....	33
2.4. Institutionele tekortkoming vormt een gevaar voor de rechtsstaat.....	34
2.5. Tussenbesluit.....	35
HOOFDSTUK 3. IMPACT OP KERNPRINCIPES VAN DE RECHTSSTAAT	37
3.1. Algemeen	37
3.2. Belang van rechterlijke uitspraken.....	38
3.2.1. Onafhankelijkheid.....	39
3.2.2. Legaliteitsbeginsel.....	40
3.2.3. Kritiek op rechterlijke macht.....	41
3.3. Niet-naleving van EHRM uitspraken.....	42
3.4. Tussenbesluit.....	44
CONCLUSIE	45
BIBLIOGRAFIE	47

LIJST VAN AFKORTINGEN

AI	Attest van Immatriculatie
CGVS	Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen
CM	Comité van Ministers
DVZ	Dienst Vreemdelingenzaken
EHRM	Europees Hof voor de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens
Fedasil	Federaal Agentschap voor de opvang van asielzoekers
Gw.	Grondwet
GwH	Grondwettelijk Hof
Handvest	Handvest van de grondrechten van de Europese Unie
HvJ	Hof van Justitie
IB	Internationale Bescherming
NBMV	Niet Begeleide Minderjarige Vreemdeling
N-VA	Nieuw-Vlaamse Alliantie
Opvangrichtlijn	Richtlijn 2013/33/EU van het Europees Parlement en de Raad van 26 juni 2013 tot vaststelling van normen voor de opvang van verzoekers om internationale bescherming (herschikking)
Opvangwet	Wet betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën van vreemdelingen van 12 januari 2007
RvE	Raad van Europa
RvS	Raad van State
RvV	Raad voor Vreemdelingenbetwistingen
RIZIV	Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering
VEU	Verdrag van de Europese Unie

VIB	Verzoeker om Internationale Bescherming
VN-Vluchtelingenverdrag	Verdrag betreffende de status van vluchtelingen van 1951
Vreemdelingenwet	Wet betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen van 15 december 1980

INLEIDING

De migratiekwestie heeft Europa en met name België de afgelopen jaren sterk beïnvloed, met een aanzienlijke toename van het aantal asielaanvragen en een tekort aan beschikbare opvangplaatsen tot gevolg.¹ Vorig jaar had België namelijk een tekort aan zo'n 100.000 opvangplaatsen. Dat komt vooral door de komst van Oekraïense oorlogsvluchtelingen die een druk zetten op het opvangsysteem.² Het gebrek aan adequate opvang en ondersteuning voor asielzoekers in België vormt een ernstig probleem dat de mensenrechten van deze kwetsbare groep in gevaar brengt. Deze instroom van asielzoekers, die in snel tempo toeneemt, is echter problematisch voor de Belgische rechtsstaat. Er rust namelijk een verplichting op België om asielzoekers opvang te bieden. Het nalaten om het recht op opvang te waarborgen leidt tot schendingen van de mensenrechten van asielzoekers.³

Vorig jaar werd ons land veroordeeld tot dwangsommen - die nu kunnen oplopen tot in de miljoenen - omdat België niet in staat was om asielzoekers op te vangen. In 2022 en in de eerste vijf maanden van 2023 heeft de arbeidsrechtbank van Brussel Fedasil meer dan 6.761 keer veroordeeld wegens het niet naleven van haar verplichtingen asielzoekers.⁴

Het doel van dit onderzoek is om te achterhalen hoe de integriteit van de rechtsstaat gewaarborgd dient te worden. De rechtsstaat en de eerbiediging van mensenrechten zijn fundamentele pijlers van een democratische samenleving. Het niet-naleven van rechterlijke beslissingen kan leiden tot een schending van deze principes, wat de basis van de rechtsstaat ondermijnt. Ook worden de juridische integriteit en geloofwaardigheid van het rechtssysteem aangetast. Dit heeft bredere gevolgen voor de rechtsstaat en het vertrouwen van de bevolking in het juridische proces.

De uiteenzetting van het huidige asiel- en migratiebeleid biedt de mogelijkheid om in eerste instantie de rechten van asielzoekers beter te begrijpen. Het richt zich vooral op de effectiviteit en naleving van EHRM-uitspraken met betrekking tot de sociale grondrechten van asielzoekers in België tijdens de asielprocedure, en het belicht hoe dit zich verhoudt tot het behoud van de rechtsstaat. Het beantwoorden van onderstaande onderzoeks- en deelvragen kan een uitgebreid juridisch onderzoek ondersteunen naar het complexe vraagstuk van de handhaving van rechterlijke beslissingen en de bescherming van sociale grondrechten van asielzoekers in België binnen de context van de rechtsstaat.

¹ Artikel De Tijd: S. ROMANS, "De Moor, 'Eind dit jaar hebben 100.000 mensen nood aan opvang in ons", (www.tijd.be/politiek-economie/belgie/federaal/de-moor-eind-dit-jaar-hebben-100-000-mensen-nood-aan-opvang-in-ons-land/10425701.html).

² Artikel De Tijd: S. ROMANS, "De Moor, 'Eind dit jaar hebben 100.000 mensen nood aan opvang in ons", (www.tijd.be/politiek-economie/belgie/federaal/de-moor-eind-dit-jaar-hebben-100-000-mensen-nood-aan-opvang-in-ons-land/10425701.html).

³ EHRM 2 juli 2020, nr. 28820/13, N.H. e.a./Frankrijk; FIRM, *Asielzoekers hebben recht op een menswaardige opvang*, 2021, <https://federaalinstituutmensenrechten.be/nl/nieuws/asielzoekers-hebben-recht-op-een-menswaardige-opvang#:~:text=Dit%20werd%20vastgelegd%20in%20wet%20van%2012%20januari,2%20juli%202020%2C%20arrest%20N.H.%20e.a.%20t.%20Frankrijk%29>.

⁴ VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, Dashboard opvangcrisis, 2023, https://go.msf-azg.be/hubfs/186_188_Rapport%20Crisis_NL_v2.pdf?utm_campaign=2023%20-%20Acquisition%20-%20Newsletter%20Lead&utm_medium=email&_hsmi=259816101&_hsenc=p2ANqtz-_JJzOvzx2rFhgBs1GxdFhjyrH0f08iW5uISw4bRswuXtjyt0xLE1GbIkJn3CSHNQHZW1674pa_73JFZOoL1KBW6i_v_eZQsF32Yf0hPtWDrI0gFQ&utm_content=259816101&utm_source=hs_automation.

In deze scriptie wordt dieper ingegaan op het herhaaldelijk negeren van uitspraken door België, zowel van het EHRM als de nationale rechtbanken, en hoe dit het concept van de rechtsstaat in gevaar brengt door de uitvoerende macht die rechterlijke beslissingen eenvoudigweg negeert.

Het eerste hoofdstuk analyseert de juridische status van asielzoekers in België. Eerst wordt de definitie van asielzoekers behandeld. Vervolgens worden de sociale grondrechten ten aanzien van asielzoekers die impliciet voortvloeien uit de Belgische Grondwet (Gw.) en de nationale wetgeving geanalyseerd. Daarna zal het belang van deze sociale grondrechten vanuit het oogpunt van het EHRM grondig worden bestudeerd door een vergelijking te maken tussen de Gw. en het Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (EVRM).

Het tweede hoofdstuk onderzoekt de handhaving van de rechterlijke uitspraken op nationaal en Europees niveau. Eerst wordt een analyse gemaakt van uitspraken van nationale hoven en rechtbanken met betrekking tot het recht op opvang van asielzoekers. Daarna wordt toegespitst op de uitspraken van het EHRM. Hier wordt aandacht besteed op welke manier de rechterlijke macht zijn beslissingen heeft genomen bij het vellen van zijn beschikking/vonnis/arrest.

Het derde hoofdstuk neemt de Belgische rechtsstaat onder de loep. Het toetst de niet-naleving van de rechterlijke uitspraken aan de rechtsstatelijke beginselen. Vanuit zowel juridisch als ethisch perspectief wordt de impact op de rechtsstaat bekeken.

Het onderzoek sluit af met een samenvatting van de belangrijkste bevindingen en discussie over de bredere implicaties van de niet-naleving van rechterlijke beslissingen voor de rechtsstaat en de bescherming van de sociale grondrechten van asielzoekers. Op die manier wordt een antwoord geformuleerd op de onderzoeksvraag: « Hoe beïnvloedt de niet-naleving van rechterlijke beslissingen van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), in het bijzonder met betrekking tot de waarborging van de sociale grondrechten van asielzoekers, de rechtsstaat in België? »

HOOFDSTUK 1. JURIDISCHE STATUS VAN ASIELZOEKERS

In België hebben asielzoekers een specifieke juridische status die wordt geregeld door de Belgische asielwetgeving. Wanneer een persoon asiel aanvraagt in België, wordt deze persoon in principe beschouwd als een asielzoeker en heeft hij of zij recht op bepaalde bescherming en rechten. Asielzoekers die nog in de procedure zitten, worden in België in principe opgevangen in asielcentra en hebben recht op materiële hulp en medische zorg.

1.1. Definitie

Een asielzoeker⁵ is een persoon die internationale bescherming (IB) aanvraagt in een land dat niet zijn of haar land van herkomst is (gastland), hetzij tot het verkrijgen van de status vluchteling, hetzij tot het verkrijgen van het subsidiair beschermingsstatuut.⁶ Bij aankomst in dit ander land, dient de asielzoeker een formele asielaanvraag in bij een bevoegde overheidsinstantie⁷, die vervolgens zal onderzoeken of de asielzoeker daadwerkelijk behoefte heeft aan internationale bescherming volgens de criteria vastgesteld in het Verdrag betreffende de status van vluchtelingen van 1951 (VN-Vluchtelingenverdrag)⁸ en de relevante nationale wetgeving.⁹ Nadat de asielzoeker zijn verzoek tot IB succesvol heeft ingediend bij het Klein Kasteeltje, het aanmeldcentrum, wordt de verzoeker voorzien van bijlage 26 door de bevoegde nationale instanties, de Dienst Vreemdelingenzaken (DVZ) en het Commissariaat-Generaal voor de Vluchtelingen en Staatlozen (CGVS), in België.

De term "bijlage 26" verwijst naar een specifiek document dat wordt uitgereikt aan een asielzoeker nadat deze met succes zijn verzoek tot IB heeft ingediend bij een aanmeldcentrum, zoals het Klein Kasteeltje. Dit document bevestigt dat de asielzoeker een officiële aanvraag voor asiel heeft ingediend en dat deze in behandeling is genomen door de relevante autoriteiten. Het doel van bijlage 26 is om de asielzoeker te voorzien van een bewijs van hun juridische status als asielzoeker en om hen te informeren over het verdere proces van hun asielaanvraag. Het kan informatie bevatten over de rechten en plichten van de asielzoeker tijdens de procedure, zoals toegang tot juridische bijstand,

⁵ MYRIA, Verzoeken om internationale bescherming in België, 2018, www.myria.be/files/NL2018-4.pdf; Sinds 22 maart 2018 wordt in de Belgische wetgeving de term "asielzoeker" vervangen door "verzoeker om internationale bescherming" (VIB); Een persoon die een land is ontvlucht en een aanvraag heeft ingediend om in dat land te verblijven, wordt sinds 22 maart 2018 in de Belgische wetgeving niet langer aangeduid als een "asielzoeker", maar als een "verzoeker om internationale bescherming" (VIB). Deze internationale bescherming kan verschillende vormen aannemen. Deze scriptie hanteert nog steeds de oude term "asielzoeker".

⁶ Artikel 2, 1° Opvangwet; Een erkende vluchteling krijgt een verblijfsvergunning voor onbepaalde duur en heeft recht op dezelfde rechten en plichten als andere inwoners van België. Een subsidiair beschermd persoon krijgt een tijdelijke verblijfsvergunning en heeft beperktere rechten.

⁷ In België is de bevoegdheid voor asielzaken vastgelegd in de Grondwet. Artikel 167, §1 van de Belgische Grondwet stelt dat de wetten die betrekking hebben op het verblijf van vreemdelingen en de toegang tot het grondgebied, inclusief de toekenning van asiel, tot de federale bevoegdheid behoren. Dit betekent dat de federale overheid in België verantwoordelijk is voor de wetgeving en het beleid met betrekking tot asiel.

⁸ Internationaal Verdrag betreffende de status van vluchtelingen van 26 juni 1951, *BS* 4 oktober 1953; Aanvullend protocol van 31 januari 1967, *BS* 8 april 1969. Samen vormen VN-Vluchtelingenverdrag en het Aanvullend Protocol de belangrijkste internationale wettelijke instrumenten die van toepassing zijn op vluchtelingen en die door veel landen, waaronder de meeste Europese landen, worden erkend en na geleefd bij het beoordelen van asielaanvragen en het verlenen van bescherming aan vluchtelingen.

⁹ België heeft het VN-Vluchtelingenverdrag het Protocol van 1967 bij dit verdrag geratificeerd. Dit verdrag verplicht staten om mensen die vluchten voor vervolging op grond van ras, religie, nationaliteit, politieke overtuiging of het behoren tot een bepaalde sociale groep, asiel te verlenen. Het VN-Vluchtelingenverdrag is in België geïmplementeerd in nationale wetgeving, met name in de Wet van 15 december 1980 betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen (Vreemdelingenwet).

medische zorg en andere ondersteunende diensten die beschikbaar zijn voor mensen die IB zoeken.¹⁰

Het aanvragen van asiel is een fundamenteel mensenrecht en is verankerd in artikel 18 van het Handvest van de grondrechten van de Europese Unie (Handvest).¹¹ In België is het Handvest rechtstreeks van toepassing sinds de inwerkingtreding van het Verdrag van Lissabon in 2009. Het Handvest maakt deel uit van het Europese recht en heeft juridisch bindende kracht binnen de Belgische rechtsorde. Echter bepaalt artikel 51 van het Handvest dat de bepalingen van het Handvest gericht zijn tot de instellingen, organen en instanties van de EU, evenals tot de lidstaten wanneer zij het EU-recht ten uitvoer brengen.

In de praktijk betekent dit dat asielzoekers zich niet rechtstreeks kunnen beroepen op artikel 18 van het Handvest voor nationale rechtbanken in België of andere lidstaten van de EU. In plaats daarvan moeten zij zich beroepen op nationale wetgeving, internationale verdragen en andere relevante instrumenten die rechtstreeks van toepassing zijn op de specifieke situatie van de asielzoeker. Artikel 18 heeft wel indirect een invloed op nationale wetgeving en beleid door de interpretatie en toepassing ervan door het Europese Hof van Justitie en nationale rechtbanken bij zaken waarbij EU-recht betrokken is. Dit betekent dat het genoemde artikel moet worden geëerbiedigd en toegepast. In België voorziet de Wet betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen van 15 december 1980 (Vreemdelingenwet) de voorwaarden en procedures voor het verlenen van asiel in België. Het biedt bescherming aan mensen die kunnen aantonen dat ze vluchten voor vervolging in hun land van herkomst. Deze wet regelt onder meer de asielprocedure, de rechten van asielzoekers tijdens het proces, de voorwaarden voor erkenning als vluchteling en de rechten van erkende vluchtelingen in België. In overeenstemming met internationale verplichtingen en de nationale wetgeving, heeft België een asielbeleid dat gericht is op het bieden van bescherming aan personen die vluchten voor vervolging of ernstige schendingen van hun mensenrechten. Dit omvat het recht op een eerlijke beoordeling van hun asielaanvraag en passende ondersteuning tijdens het proces.

1.2. Bescherming sociale grondrechten op nationaal niveau

Asielzoekers hebben recht op bescherming van hun sociale grondrechten, wat essentieel is om een menswaardig bestaan te leiden en volledig tot hun recht te komen. In België worden sociale grondrechten voornamelijk gewaarborgd in artikel 23 Gw., waarbij de overheid een positieve handelingsplicht heeft om deze rechten te verzekeren. Deze rechten omvatten onder andere het recht op arbeid, sociale zekerheid, behoorlijke huisvesting en gezinsbijslag. Hoewel de Grondwet geen specifieke bepalingen bevat die de sociale grondrechten van asielzoekers expliciet erkennen, worden deze rechten impliciet toegekend aan deze kwetsbare groep. Op basis van nationale rechtspraak en EHRM genieten asielzoekers van dezelfde fundamentele rechten als Belgische burgers, waaronder het recht op een menswaardig bestaan.

¹⁰ AGENTSCHAP INTEGRATIE EN INBURGERING, Welke traject legt een verzoeker om internationale bescherming af? Welke rechten heeft een vluchteling of subsidiair beschermde?, 2019, www.integratie-inburgering.be/sites/default/files/2021-04/traject_asielzoeker_20190125.pdf.

¹¹ Artikel 18 Handvest van de grondrechten van de Europese Unie.

Het recht op opvang, toegang tot gezondheidszorg, werk en juridische bijstand zijn enkele van de belangrijkste sociale grondrechten van asielzoekers in België.

Sociale grondrechten zijn dus rechten die gericht zijn op het waarborgen van het welzijn en de sociale bescherming van individuen binnen een samenleving. Deze rechten streven ernaar om gelijke kansen en een menswaardig bestaan voor alle individuen te garanderen, ongeacht hun sociale of economische status. Deze rechten zijn vaak vastgelegd in grondwetten, maar het is niet noodzakelijk dat een sociaal grondrecht in een grondwet verankerd moet zijn om te kunnen spreken van een "sociale grondrecht". Ook internationale verdragen en wetgevingen en andere nationale wetgevingen bevatten sociale grondrechten om de sociale rechtvaardigheid en het welzijn van de samenleving te bevorderen. Door het waarborgen van de sociale grondrechten van asielzoekers, toont België haar toewijding aan sociale rechtvaardigheid, gelijkheid en menselijke waardigheid voor alle individuen, ongeacht hun juridische status. Het respecteren van deze rechten is niet alleen een juridische verplichting, maar ook een morele en ethische verantwoordelijkheid van de overheid en de samenleving als geheel.

1.2.1. Artikel 23 Grondwet

De sociale grondrechten zijn, zoals eerder aangekaart, terug te vinden in artikel 23 Gw. en behoren tot de rechten van de tweede generatie, de zogenaamde "doe-rechten".¹² Dit betekent dat er een gebod en een positieve handelingsplicht rust op de overheid om de sociale grondrechten te verzekeren, opdat eenieder een menswaardig leven zou kunnen leiden en tot volledige persoonlijke en maatschappelijke ontplooiing zou kunnen komen.¹³ Aangezien dit onderzoek slechts de sociale grondrechten bestudeert, worden de eerste en derde generatie¹⁴ van rechten buiten beschouwing gelaten. In het genoemde artikel worden zowel het eerste als het derde lid gewijd aan het vaststellen van economische, sociale en culturele rechten. Het eerste lid waarborgt het algemene recht op een menswaardig bestaan, het zogenaamde stamrecht, een recht dat aan eenieder toekomt.¹⁵ De asielzoekers kunnen op die manier op impliciete wijze genieten van deze rechten.

¹² S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht (tweede editie)*, Mortsel, Intersentia, 2021, 305-306.

¹³ A. ALEN en K. MUYLLE, *Compendium van het Belgisch staatsrecht, Syllabus Vierde uitgave deel I*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 34.

¹⁴ A. ALEN en K. MUYLLE, *Compendium van het Belgisch staatsrecht, Syllabus Vierde uitgave deel I*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 34; *Burgerlijke en politieke rechten* (categorie 1): Deze rechten omvatten individuele vrijheden en politieke participatie. Burgerlijke rechten richten zich op de bescherming van individuen tegen onredelijke inmenging van de overheid in hun persoonlijke leven, zoals vrijheid van meningsuiting en vrijheid van religie. Politieke rechten stellen individuen in staat om deel te nemen aan het politieke proces, zoals stemrecht en het recht op een eerlijk proces; *Economische, sociale en culturele rechten* (categorie 2): Deze rechten hebben betrekking op het welzijn en de levensstandaard van individuen. Ze omvatten het recht op werk, onderwijs, gezondheidszorg, huisvesting en culturele participatie. In tegenstelling tot burgerlijke en politieke rechten, vereisen economische, sociale en culturele rechten vaak actieve overheidsinterventie om gelijkheid en sociale rechtvaardigheid te bevorderen; *Solidariteitsrechten* (categorie 3): Deze rechten zijn gericht op collectieve belangen en wereldwijde uitdagingen die individuele staten overstijgen. Ze erkennen dat sommige problemen, zoals vrede, ontwikkeling en milieu, alleen kunnen worden aangepakt door gezamenlijke actie van de internationale gemeenschap. Solidariteitsrechten benadrukken het belang van samenwerking en collectieve verantwoordelijkheid om mondiale problemen aan te pakken en de rechten van toekomstige generaties te waarborgen.

¹⁵ GwH 1 september 2008, ECLI:BE:GHCC:2008:ARR.132.

1.2.1.1. Standstillverplichting

Deze sociale grondrechten vervat in artikel 23 Gw. zijn niet rechtstreeks afdwingbaar bij de rechter.¹⁶ Het was ook niet de bedoeling om deze rechten "directe werking"¹⁷ te verlenen. Dit blijkt uit de parlementaire voorbereiding van het artikel waarin herhaaldelijk wordt verklaard dat artikel 23 van de Grondwet geen directe werking heeft. Dit betekent dat de grondrechten die in dit artikel worden genoemd niet automatisch van kracht zijn. Veel van de rechten die tot de tweede generatie behoren, worden echter vaak op een meer algemene manier geformuleerd, waarbij concrete doelen en specifieke tijdslijnen vaak ontbreken. Het verwezenlijken van deze sociale grondrechten vereist aanvullende maatregelen. De verantwoordelijke instanties, waaronder de regering, dienen concrete stappen te ondernemen om deze sociale rechten te effectueren. Hoewel deze rechten niet automatisch van toepassing zijn, dragen ze wel een positiefrechtelijke draagwijdte. De grondwetgever heeft beoogd te waarborgen dat eenmaal erkende sociale grondrechten niet eenvoudig kunnen worden verminderd of afgeschaft zonder strijdig te zijn met de Grondwet.¹⁸

Dit brengt ons bij het standstill-beginsel, wat betekent dat eenmaal toegekende rechten in de toekomst behouden moeten blijven, zonder verdere beperkingen of voorwaarden die aan een specifiek recht kunnen worden opgelegd. Hierdoor heeft de wetgever de verplichting om geen inbreuk te maken op de rechten die in de wetgeving zijn gegarandeerd.¹⁹

Zowel het Grondwettelijk Hof (GwH) als de Raad van State (RvS) hebben intussen de verplichting tot standstill aanvaard voor vrijwel alle rechten die zijn opgenomen in artikel 23 van de Grondwet.²⁰ Daarenboven gaat de RvS er al geruime tijd van uit dat de standstill-verplichting van toepassing is op alle economische, sociale en culturele rechten vermeld in artikel 23 van de Grondwet.²¹ Het GwH benadrukt dat het standstill-beginsel slechts het verbod omvat om maatregelen te treffen die een aanzienlijke achteruitgang zouden betekenen. Het ontnemen van de bevoegdheid aan de wetgever om te beoordelen op welke wijze het betreffende recht het meest adequaat wordt gewaarborgd, maakt geen deel uit van dit beginsel.²² Bovendien staat het GwH toe dat er een aanzienlijke vermindering van het beschermingsniveau plaatsvindt, mits dit wordt gerechtvaardigd door "redenen die verband houden met het algemeen belang". Dientengevolge wordt het standstill-beginsel alleen geschonden wanneer er een ongerechtvaardigde aanzienlijke achteruitgang wordt vastgesteld.²³ Het

¹⁶ S. SOTTIAUX, *Grondwettelijk recht (tweede editie)*, Mortsel, Intersentia, 2021, 305-306.

¹⁷ Directe werking: de rechten dienen onmiddellijk en volledig gerespecteerd te worden en als dit niet gebeurt, kan de burger dit afdwingen via de rechter.

¹⁸ F. VANNESTE, "Artikel 23 van de Grondwet in de strijd tegen armoede: naar een volwaardige toetsing aan economische, sociale en culturele mensenrechten", *Tijdschrift Grondrechten en armoede* 2022/4, 169-188.

¹⁹ A. ALLEN en K. MUYLLE, *Compendium van het Belgisch staatsrecht - Syllabus vierde uitgave Deel I*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 37.

²⁰ W. VANDENHOLE, *De Grondwet; Jan Velaers. Deel IV - Een vriendschapsgewijze commentaar*, Brugge, die Keure / la Charte, 2022, 158.

²¹ Adv.Rvs 46040/2 van 22 april 2009 over een wetsvoorstel 'tot invoering van de zonsondergangsclaus; F. VANNESTE, *De Grondwet en Jan Velaers. Deel IV - Een vriendschapsgewijze commentaar*, Brugge, die Keure / la Charte, 2022, 454.

²² Arbitragehof 27 november 2002, nr. 169/2002.

²³ GwH 1 oktober 2015, nr. 133/2015, B.10.1.

standstill-beginsel is als norm zowel relevant voor het internationale recht als voor nationale constituties en wetten.²⁴

1.2.1.2. Impliciete waarborging

De vermelding van de sociale grondrechten in de Belgisch Grondwet is een belangrijk aspect van de juridische bescherming van individuen binnen het land. Artikel 23 van deze wet erkent expliciet het recht op maatschappelijke integratie en stelt dat iedereen het recht heeft om een menswaardig leven te leiden.

Echter, een specifieke kwestie die aandacht verdient, is de toekenning van grondwettelijk beschemde sociale grondrechten aan asielzoekers in België. Hoewel deze rechten in eerste instantie van toepassing zijn op Belgische burgers, worden ze ook toegepast op vreemdelingen die zich op het Belgische grondgebied bevinden. De grondwetgever heeft duidelijk gemaakt dat de sociale grondrechten niet alleen bedoeld zijn voor Belgische burgers. Het gebruik van het woord "eenieder", dat verwijst naar de houders van sociale, economische en culturele grondrechten, betekent dat deze rechten toekomen aan elke persoon, ongeacht hun nationale status en ongeacht of ze Belgisch staatsburger zijn.²⁵ Dit betekent dat deze rechten gelden voor iedereen, ongeacht hun achtergrond, en dat de wetgevers verplicht zijn om deze rechten te waarborgen en te respecteren voor alle personen die zich op het grondgebied bevinden, ongeacht hun nationaliteit.

Het principe van "eenieder" impliceert dus een universele toepassing van deze grondrechten zonder discriminatie op basis van nationaliteit.²⁶ Dit principe van inclusiviteit wordt verder versterkt door artikel 191 Gw., dat stelt dat vreemdelingen dezelfde fundamentele rechten genieten als Belgische burgers. Volgens dit artikel kan een verschil in behandeling ten nadele van vreemdelingen alleen worden ingevoerd door een wetkrachtige norm. Het artikel benadrukt echter dat dit niet betekent dat de wetgever vrijgesteld is van het respecteren van de fundamentele beginselen van de Grondwet bij het invoeren van dergelijke verschillen. Met andere woorden, de wetgever moet er altijd voor zorgen dat het verschil in behandeling niet discriminerend is, ongeacht de aard van de beginselen die in het geding zijn.²⁷

Art. 191. van de Grondwet bepaalt: « *Iedere vreemdeling die zich op het grondgebied van België bevindt, geniet de bescherming verleend aan personen en aan goederen, behoudens de bij de wet gestelde uitzonderingen* »

Vreemdelingen genieten dezelfde fundamentele rechten als Belgische burgers.²⁸ Desondanks ervaren zij een grotere kwetsbaarheid voor discriminatie en uitbuiting, zowel door medeburgers als door bedrijven, en soms zelfs door overheidsinstanties. Daarom is extra alertheid geboden. In een

²⁴ G.S. KATROUGALOS, "European "social states" and the USA: an ocean apart?", *European Constitutional Law Review* 2008/4, afl. 2, 239 p. Zie uitgebreider: I. HACHEZ, *Le principe de standstill dans le droit des droits fondamentaux*, Brussel, Bruylant, 2008.

²⁵ Toelichting bij de tekst voorgesteld door de heren STROOBANT en TAMINIAUX C.S., *Parl.St.* Senaat BZ 1991-92, nr. 100-2/3°, 14.

²⁶ S. SMET, J. THEUNIS, E. VLEUGELS, en M. VRANCKEN, "De toetsing aan grondrechten door het Grondwettelijk Hof. Overzicht van rechtspraak 2021", *TBP* 2023, afl. 2, 87-136.

²⁷ GwH 19 juli 2018, ECLI:BE:GHCC:2018:ARR.093.

²⁸ GwH 23 maart 2023, ECLI:BE:GHCC:2023:ARR.053.

democratie dient te worden verzekerd dat eenieder onbelemmerd zijn grondrechten kan uitoefenen. Enkel op die manier kan het risico op schendingen tot een minimum worden beperkt.²⁹

Om deze vreemdelingen zo goed mogelijk te beschermen heeft België de Vreemdelingenwet en de Opvangwet in het leven geroepen die specifiek gericht zijn op de bescherming van asielzoekers. Deze twee wetten zorgen voor de concrete invulling en uitvoering van deze sociale grondrechten voor asielzoekers. Door de combinatie van de Grondwet en specifieke wetgeving die van toepassing zijn op asielzoekers, worden de sociale grondrechten van asielzoekers in België gewaarborgd. Het principe dat alle individuen binnen het land recht hebben op een menswaardig bestaan en gelijke behandeling, vormt de basis voor het beschermen van de rechten van asielzoekers. Deze wetten vormen het wettelijke kader waarbinnen het asielbeleid van België wordt uitgevoerd. Ze omvatten procedures voor het indienen en beoordelen van asielaanvragen, evenals regels met betrekking tot de opvang en ondersteuning van asielzoekers tijdens het proces van het behandelen van hun aanvragen.

Deze sociale grondrechten zijn dus universeel en impliceren dat de overheid verplicht is om ervoor te zorgen dat alle mensen, ongeacht hun status, kunnen genieten van fundamentele voorzieningen zoals huisvesting, gezondheidszorg en onderwijs. Met als gevolg heeft iedere asielzoeker het recht op een zodanige opvang dat hij een menswaardig bestaan kan leiden.³⁰ In het geval van asielzoekers is de opvang die wordt geboden op basis van de Opvangwet een vorm van bijstand om een menswaardig bestaan te verzekeren. Opmerkelijk is dat zowel de grondwetsbepaling als de Opvangwet de menswaardige levensomstandigheden waarborgen. Door het recht op menswaardige opvang voor asielzoekers te verbinden met artikel 23 van de Gw., benadrukt men het belang van sociale rechtvaardigheid en het streven naar waardige levensomstandigheden voor alle individuen, ongeacht hun juridische status of achtergrond. Het maakt deel uit van bredere inspanningen om de fundamentele rechten en waardigheid van alle mensen te waarborgen.

genoemde Opvangwet wet specificeert de praktische stappen die de overheid moet nemen om de sociale grondrechten van asielzoekers te waarborgen. Het recht op materiële hulp, zoals huisvesting, voedsel, medische zorg en sociale begeleiding, is van vitaal belang om ervoor te zorgen dat asielzoekers daadwerkelijk een menswaardig bestaan kunnen leiden tijdens hun verblijf in België.

Het is belangrijk om te benadrukken dat de Opvangwet niet alleen een uitwerking is van de sociale grondrechten, maar ook een instrument om de standstill-verplichting te waarborgen. Deze verplichting vereist dat er geen achteruitgang mag zijn in de rechten van asielzoekers. Door het recht op materiële hulp expliciet vast te leggen, worden de rechten van asielzoekers beschermd en wordt gewaarborgd dat zij niet worden benadeeld tijdens het verblijf in afwachting van een beslissing over hun asielstatus.

Voor asielzoekers is het recht op opvang de voornaamste sociale grondrecht die bijzondere aandacht vereist.

²⁹ MYRIA, Grondrechten van vreemdelingen, www.myria.be/nl/grondrechten/grondrechten-van-vreemdelingen#Vreemdelingen%20hebben%20dezelfde%20grondrechten%20als%20Belgen.

³⁰ A. CORNET, D. MENSCHAERT, en R. VERDYCK, Wanneer de grondrechten en de Rechtsstaat in gevaar zijn, dan dient de maconnieke discretie te wijken voor de plicht van de deverontwaardiging, <https://gob.be/wanneer-de-grondrechten-en-de-rechtsstaat-in-gevaar-zijn-dan-dient-de-maconnieke-discretie-te-wijken-voor-de-plicht-van-de-deverontwaardiging/?lang=nl>.

1.2.2. Recht op opvang

Onder het recht op opvang wordt de materiële hulp verstaan en verwijst naar de verplichting van de Belgische staat om asielzoekers te voorzien van passende huisvesting/onderdak, voedsel, kleding, medische zorg, sociale en psychologische begeleiding, dagelijkse ondersteuning, toegang tot juridische bijstand en andere basisbehoeften gedurende de procedure van hun asielaanvraag.³¹

De Opvangwet is de wet die de normen vastlegt voor de opvang van asielzoekers en bepaalde andere vreemdelingen in België. Deze wet is gebaseerd op richtlijnen van de Europese Unie (EU) en garandeert een menswaardige opvang voor deze kwetsbare groepen. Het recht op opvang van asielzoekers in België is meer bepaald vastgelegd in artikel 3 van deze wet. Het heeft tot doel de menselijke waardigheid van asielzoekers te waarborgen tijdens hun verblijf in België en om ervoor te zorgen dat zij toegang hebben tot de noodzakelijke middelen om een menswaardig bestaan te leiden.³²

1.2.2.1. Voorwaarden

Het recht op opvang geldt voor personen die een asielaanvraag hebben ingediend bij de bevoegde Belgische autoriteiten en die nog in afwachting zijn van een beslissing over hun asielaanvraag.³³ In uitzonderlijke omstandigheden kan het recht op opvang worden geweigerd of beperkt die door de wet zijn vastgelegd.³⁴

De hoedanigheid van asielzoekers wordt verkregen zodra een individu een verzoek om IB 'doet'. Belangrijk is dat er geen administratieve formaliteiten vereist zijn om een dergelijk verzoek te 'doen'. Deze formaliteiten moeten pas worden vervuld op het moment dat het verzoek formeel wordt 'ingediend'. Dit betekent dat het eenvoudig uiten van de wens om internationale bescherming aan te vragen, zonder verdere administratieve handelingen, voldoende is om de hoedanigheid van *asielzoeker* te verkrijgen. Zelfs wanneer deze wens wordt kenbaar gemaakt aan een 'andere autoriteit' zoals bedoeld in artikel 6, lid 1, tweede alinea van de Opvangrichtlijn, zoals bijvoorbeeld een onderzoeksrechter, volstaat dit om de betrokkene de status van asielzoeker te verlenen.³⁵

Er zijn echter gevallen waarin de arbeidsrechtbank heeft geoordeeld dat de afgifte van een bijlage 26 noodzakelijk is om aanspraak te kunnen maken op het recht op opvang. Deze strikte interpretatie die de arbeidsrechtbank in deze gevallen inneemt is volgens de voorzitter van de arbeidsrechtbank vereist doordat de bijlage 26 het mogelijk maakt om te verifiëren of het een eerste verzoek om IB betreft of een volgend verzoek om IB. Aangezien deze situaties tot een verschillend oordeel over het recht op opvang kunnen leiden, wordt gesteld dat de eenvoudige mail aan de DVZ waarin de wens wordt geuit om een verzoek om IB te doen, niet volstaat om de hoedanigheid van asielzoeker te verkrijgen.

³¹ Artikel 2, 6° Opvangwet.

³² Artikel 3 Opvangwet.

³³ Dit wordt onder andere geregeld in de Vreemdelingenwet van 15 december 1980. De specifieke bepalingen met betrekking tot asielprocedures zijn te vinden in hoofdstuk III van deze wet. Artikel 10: Regelt de rechten en plichten van vreemdelingen die zich op het grondgebied van België bevinden, inclusief de voorwaarden voor opvang van asielzoekers.

³⁴ Artikel 4 Opvangwet.

³⁵ RBE 5 oktober 2020, nr. 2020/105/C; Arb.Rb. 29 mei 2020, nr. 20/229/K; HvJ 25 juni 2020, nr. C-36/20, §§92-94.

In casu ging het over de niet-toewijzing van een opvangplaats van een volwassen man en een Niet Begeleide Minderjarige Vreemdeling (NBMV) die er niet in slaagden om een verzoek om IB in te dienen bij het aanmeldcentrum te Brussel (het Klein Kasteeltje) en dus ook geen bijlage 26 hebben verkregen.³⁶

In het licht van eerdere Europese en Belgische rechtspraak lijkt deze strikte interpretatie van de hoedanigheid van asielzoeker in contrast te zijn. Zowel Belgische rechtbanken als het HvJ hebben vastgesteld dat de hoedanigheid van asielzoeker wordt verkregen op het moment dat een individu de intentie uit om IB aan te vragen. Dit betekent dat administratieve formaliteiten niet vereist zijn om deze status te verkrijgen. De wens kenbaar maken volstaat dus om deze status te verkrijgen. Daarom lijkt de eis van een bijlage 26 als voorwaarde voor het recht op opvang in strijd te zijn met zowel eerdere rechtspraak als met de interpretatie van de Opvangrichtlijn zelf. Het zou afbreuk doen aan het fundamentele principe dat de status van asielzoeker wordt bepaald door de intentie om IB aan te vragen.³⁷

1.2.2.2. Concrete inhoud

Recht op toegang tot gezondheidszorg

Hoewel de Grondwet zelf geen expliciete bepalingen bevat die specifiek verwijzen naar het recht op gezondheidszorg voor asielzoekers, waarborgt deze wel het recht op gelijke behandeling en non-discriminatie in de artikelen 10 en 11, evenals het recht op gezondheid in artikel 23, lid 3, 2°. Deze algemene beginselen vormen de basis voor het recht op toegang tot gezondheidszorg voor alle personen in België, ongeacht hun migratiestatus. Het recht op toegang tot gezondheidszorg voor asielzoekers verwijst naar het recht van asielzoekers om medische zorg te ontvangen tijdens hun verblijf in België, inclusief diagnostiek, behandeling, medicatie en alle andere noodzakelijke gezondheidsdiensten die nodig zijn om hun gezondheid te waarborgen. Dit recht is essentieel om de menselijke waardigheid van asielzoekers te beschermen en ervoor te zorgen dat zij kunnen genieten van een adequate gezondheidszorg, ongeacht hun verblijfsstatus.³⁸

Asielzoekers in België hebben recht op toegang tot gezondheidszorg, inclusief preventieve, curatieve en rehabilitatiediensten, in overeenstemming met internationale verdragen en Belgische wetgeving. Het recht op gezondheidszorg voor asielzoekers wordt erkend als een fundamenteel mensenrecht dat essentieel is voor hun welzijn en waardigheid tijdens de asielprocedure. De Belgische overheid is verplicht om passende maatregelen te nemen om ervoor te zorgen dat asielzoekers gelijke toegang hebben tot kwalitatieve gezondheidszorg, zonder discriminatie op basis van hun migratiestatus.³⁹

De Opvangwet bepaalt dat asielzoekers recht hebben op medische zorg die nodig is voor een menswaardig leven. Dit omvat behandelingen in de RIZIV-nomenclatuur⁴⁰, medische prestaties en

³⁶ Arb.Rb. 23 november 2021, nr. 21/803/K; Arb.Rb. 10 december 2021, nr. 21/881/K.

³⁷ Artikel 4 Opvangwet.

³⁸ Medische zorg behoort tot de materiële hulp waar asielzoekers recht op hebben in de zin van artikel 3 Opvangwet.

³⁹ M. DAUVIRIN, J. DETOLLENAER, C. DE LAET, D. ROBERROID, en I. VINCK, "Asielzoekers: opties voor een meer gelijke toegang tot gezondheidszorg. Een stakeholderbevraging", *KCE Reports 319A* 2019, DOI: 10.57598/R319AS.

⁴⁰ Deze nomenclatuur omvat een breed scala aan medische diensten, procedures en behandelingen die door zorgverleners worden uitgevoerd, variërend van consultaties en onderzoeken tot chirurgische ingrepen en

behandelingen die worden vergoed door het Rijksinstituut voor Ziekte- en Invaliditeitsverzekering (RIZIV) in België, met enkele uitzonderingen volgens het Koninklijk Besluit van 9 april 2007. Psychologische begeleiding wordt vergoed door Fedasil als voorgeschreven door een arts. Tijdens opvang komt Fedasil tussen in medische kosten, terwijl in Lokaal Opvanginitiatief (LOI's) kosten gedragen worden door het OCMW, terugbetaald door Fedasil. Bij afwezigheid van opvang, krijgen de asielzoeker medische zorg via Fedasil's Cel Medische Kosten, na aanvraag van een betalingsverbintenis. Dringende medische situaties vereisen een 'attest van spoedeisende zorg' voor latere facturering.

Recht op werk

Het recht op werk voor asielzoekers verwijst naar het recht van individuen die een asielaanvraag hebben ingediend om legaal te werken en een inkomen te verdienen tijdens hun verblijf in België, terwijl ze wachten op een beslissing over hun asielstatus. Dit recht is bedoeld om asielzoekers in staat te stellen in hun eigen levensonderhoud te voorzien, hun waardigheid te behouden en bij te dragen aan de samenleving waarin zij verblijven.

Tijdens de asielprocedure in België hebben asielzoekers het recht om te werken onder bepaalde voorwaarden. Na een wachtperiode van 4 maanden, vanaf de indiening van het verzoek om internationale bescherming, en mits het bezit van een Attest van Immatriculatie (AI), kunnen asielzoekers als werknemer aan de slag. Deze toegang tot de arbeidsmarkt blijft behouden tijdens de beroepsprocedure bij de Raad voor Vreemdelingenbetwistingen (RvV) als de beslissing van het CGVS na deze 4 maanden wordt betekend. In het geval dat de beslissing binnen de 4 maanden wordt betekend, vervalt het recht op werk, zelfs tijdens de beroepsprocedure bij de RvV.⁴¹

Recht op juridische bijstand

Het recht op juridische bijstand voor asielzoekers verwijst naar het recht van asielzoekers om bijstand en vertegenwoordiging te ontvangen van een advocaat of een ander juridisch adviseur tijdens de procedure van hun asielaanvraag. Deze bijstand is bedoeld om asielzoekers te helpen hun rechten te begrijpen, hun zaak te presenteren aan de bevoegde autoriteiten en hun belangen te beschermen gedurende het proces van asielbeoordeling.

Asielzoekers hebben het recht om zich te laten bijstaan door een advocaat gedurende de verschillende stadia van de procedure, met uitzondering van het initiële stadium van het verzoek om internationale bescherming bij DVZ, waarbij juridische bijstand niet is toegestaan tijdens het voorbereidend interview. Juridische bijstand door een advocaat is kosteloos en valt onder het stelsel van pro Deo bijstand.

Om aanspraak te kunnen maken op juridische tweedelijnsbijstand, dient de asielzoeker te bewijzen dat hij onder deze categorie valt, aangezien er een vermoeden van onvermogen geldt. Dit kan worden aangetoond door het overleggen van bijlage 26 of een attest van opvangplaats. Indien later blijkt dat

therapieën. Het is een gestandaardiseerde lijst die wordt gebruikt voor de facturatie en vergoeding van medische zorg binnen het Belgische gezondheidszorgsysteem. Zorgverleners dienen de verrichtte medische handelingen te coderen volgens de RIZIV-nomenclatuur om vergoeding te ontvangen van de ziekte- en invaliditeitsverzekering.
⁴¹ Artikel 8, 10, 5°, 11, 18, 3°, 19, 3° en 20 van het koninklijk besluit van 2 september 2018 houdende de uitvoering van de wet van 9 mei 2018 betreffende de tewerkstelling van buitenlandse onderdanen die zich in een specifieke verblijfssituatie bevinden.

de verzoeker wel over inkomsten beschikt, kan het voordeel van juridische tweedelijnsbijstand geheel of gedeeltelijk op hem worden verhaald.⁴²

1.3. Bescherming sociale grondrechten op internationaal niveau

De rechten van asielzoekers zijn niet alleen verankerd in de nationale wetgeving, maar worden ook ondersteund door internationale verdragen zoals het VN-Vluchtelingenverdrag en het EVRM. Het naleven van deze verplichtingen is essentieel om ervoor te zorgen dat asielzoekers veiligheid, bescherming en waardigheid vinden tijdens hun verblijf in België.

Echter, het VN-Vluchtelingenverdrag stelt niet expliciet dat vluchtelingen het recht hebben op opvang, maar het legt wel de verantwoordelijkheid bij de gastlanden om vluchtelingen op een humane manier te behandelen en hen bepaalde basisvoorzieningen te bieden. Gastlanden worden aangemoedigd om vluchtelingen onderdak, voedsel, kleding en medische zorg te bieden. Artikel 20 van het genoemd verdrag vermeldt de verplichtingen van de gastlanden met betrekking tot de materiële hulp aan vluchtelingen. Hoewel het geen absoluut recht op opvang vastlegt, wordt dit opgevat als een impliciete verplichting om opvang en basisvoorzieningen te bieden aan vluchtelingen.

België moet deze verplichtingen naleven en ervoor zorgen dat asielzoekers de bescherming en ondersteuning krijgen die ze nodig hebben. Deze verplichtingen zijn bedoeld om asielzoekers te beschermen en hen in staat te stellen veiligheid te vinden in België als ze worden erkend als vluchtelingen. Het naleven van deze verplichtingen is van cruciaal belang om ervoor te zorgen dat België zijn verantwoordelijkheid op het gebied van vluchtelingenbescherming nakomt.

Het VN-vluchtelingenverdrag heeft tot doel de rechten en bescherming van vluchtelingen te waarborgen. Het verdrag specificeert geen sociale grondrechten, maar het erkent wel enkele elementen van sociale bescherming en bijstand voor vluchtelingen. Dit verdrag bepaalt de basisprincipes van asiel en de bescherming van vluchtelingen, waaronder toegang tot werk, onderwijs en sociale voorzieningen. Het verdrag legt de verplichtingen vast van landen die partij zijn bij het verdrag om de rechten van vluchtelingen te respecteren en te beschermen.

In de context van internationale en Europese mensenrechtennormen⁴³ wordt benadrukt dat staten verplicht zijn om asielzoekers een adequaat niveau van opvang en behandeling te bieden gedurende hun verblijf in het land. Dit omvat het waarborgen van basisbehoeften zoals voedsel, onderdak, medische zorg en toegang tot sociale voorzieningen. Een dergelijk niveau van opvang is essentieel om te voldoen aan de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 3 EVRM, dat bescherming biedt tegen marteling, onmenselijke of vernederende behandeling. Het ontbreken van adequate opvang en blootstelling aan onmenselijke behandeling worden beschouwd als schendingen van dit artikel en zijn daarom onaanvaardbaar onder internationaal recht.⁴⁴

⁴² VREEMDELINGENRECHT EN INTERNATIONAAL FAMILIERECHT, Procedurele waarborgen, www.vreemdelingenrecht.be/verblijfsrecht/bescherming/internationale-bescherming-asiel/procedurele-waarborgen.

⁴³ Artikel 13 en 14 Richtlijn 2003/9/EG VAN DE RAAD van 27 januari 2003 tot vaststelling van minimumnormen voor de opvang van asielzoekers in de lidstaten.

⁴⁴ EHRM 21 januari 2011, nr. 30696/09, M.S.S./België en Griekenland.

Deze verplichtingen zijn verder bevestigd door jurisprudentie van het HvJ van de EU, dat heeft geoordeeld dat lidstaten van de EU verplicht zijn om asielzoekers een menswaardige opvang te bieden tijdens de asielprocedure. Dit vloeit voort uit de fundamentele waarden van menselijke waardigheid en gelijkheid, zoals verankerd in het EU-recht en de Europese mensenrechtenverdragen. Het bieden van adequate opvang aan asielzoekers is niet alleen een juridische verplichting, maar ook een morele en ethische verantwoordelijkheid van de lidstaten, die ervoor moeten zorgen dat alle individuen, ongeacht hun status, met respect en waardigheid worden behandeld.⁴⁵ Het recht op materiële hulp geldt voor de volledige duur van de asielprocedure.⁴⁶

1.3.1. EVRM

Er bestaat een belangrijke verband tussen de waarborging van de (sociale) grondrechten en het EVRM met betrekking tot asielzoekers in België, deze ligt in de verplichting van de Belgische autoriteiten om de rechten en vrijheden van asielzoekers te respecteren, beschermen en waarborgen in overeenstemming met de nationale wetgeving en internationale verdragen, met inbegrip van het EVRM. Dit impliceert dat België moet zorgen voor een effectieve en menswaardige behandeling van asielzoekers, in overeenstemming met de normen van de mensenrechten en (sociale) grondrechten zoals vastgelegd in de Belgische wetgeving en het EVRM.

Deze rechtsstatelijke plicht kunnen we terugvinden in artikel 1 EVRM dat stelt: *"De Hoge Verdragsluitende Partijen garanderen aan eenieder die onder hun rechtsmacht valt de rechten en vrijheden die zijn vastgesteld in de Eerste Titel van dit Verdrag."* Dit onderstreept de cruciale rol die de verdragsstaten hebben bij de bescherming van de mensenrechten. Dit houdt in dat zij maatregelen moeten nemen om ervoor te zorgen dat de mensenrechten en fundamentele vrijheden van personen worden beschermd en gerespecteerd. Verdragsstaten moeten ervoor zorgen dat hun nationale wetgeving in overeenstemming is met het EVRM en dat deze wordt toegepast op een manier die de mensenrechten van alle individuen beschermt. De bepalingen van dit verdrag hebben directe werking en zijn dus afdwingbaar voor de nationale rechter. Dit betekent dat individuen rechtstreeks een beroep kunnen doen op het EVRM bij de nationale rechterlijke instanties om hun rechten en vrijheden te laten gelden. Als een individu van mening is dat zijn of haar rechten onder het EVRM zijn geschonden door een verdragsstaat, kan hij of zij een klacht indienen bij het EHRM.

1.3.2. GW en EHRM

Vanuit het oogpunt van het EHRM wordt er groot belang gehecht aan de sociale grondrechten ondanks deze niet worden gewaarborgd door het EVRM zelf. In veel gevallen heeft het EHRM geoordeeld dat staten de verplichting hebben om maatregelen te nemen om sociale grondrechten te waarborgen, zelfs als deze niet direct worden genoemd in het EVRM. Onder hoofdstuk 2 wordt duidelijk in welke mate het EHRM een belangrijke rol vervult voor de handhaving van de sociale grondrechten vervat in artikel 23 van de Grondwet.

⁴⁵ HvJ 27 september 2012, nr. C-179/11.

⁴⁶ Art. 6 Opvangwet.

1.4. Tussenbesluit

België heeft specifieke wetgeving die de juridische status van asielzoekers regelt. Asielzoekers hebben recht op bescherming en sociale grondrechten, vastgelegd in de Belgische grondwet, zoals het recht op een menswaardig bestaan, toegang tot gezondheidszorg, werk en juridische bijstand. Artikel 23 van de Grondwet waarborgt deze rechten voor alle individuen binnen België, ongeacht hun nationaliteit. De Opvangwet specificeert praktische stappen om de sociale grondrechten van asielzoekers te waarborgen door het recht op materiële hulp in te schrijven in de wet, zoals huisvesting, voedsel en medische zorg. Het standstill-beginsel vereist dat er geen achteruitgang mag zijn in deze rechten. Deze wetten vormen het kader voor het asielbeleid van België en benadrukken het streven naar sociale rechtvaardigheid en waardige levensomstandigheden voor alle individuen.

Het recht op opvang omvat de verplichting van de Belgische staat om asielzoekers te voorzien van passende huisvesting/onderdak, voedsel, kleding, medische zorg, sociale en psychologische begeleiding, dagelijkse ondersteuning, toegang tot juridische bijstand en andere basisbehoeften gedurende de procedure van hun asielaanvraag. Asielzoekers hebben het recht op deze opvang zolang ze wachten op een beslissing over hun asielaanvraag, met uitzonderingen die door de wet zijn vastgelegd. De hoedanigheid van asielzoeker wordt verkregen door de intentie om internationale bescherming aan te vragen, zonder vereiste administratieve handelingen, hoewel de afgifte van bijlage 26 door sommige rechtbanken als noodzakelijk wordt beschouwd.

Binnen dit recht op opvang hebben asielzoekers recht op toegang tot gezondheidszorg, inclusief medische zorg en psychologische begeleiding, waarbij kosten worden gedragen door Fedasil of lokale instanties. Ze hebben ook het recht om te werken onder bepaalde voorwaarden na een wachtperiode en met een AI. Daarnaast hebben ze recht op juridische bijstand tijdens de procedure, waarbij kosten gedragen worden door de staat in geval van onvermogen.

De rechten van asielzoekers zijn niet alleen verankerd in de nationale wetgeving, maar worden ook ondersteund door internationale verdragen zoals het VN-Vluchtelingenverdrag en het EVRM. Het naleven van deze verplichtingen is essentieel om ervoor te zorgen dat asielzoekers veiligheid, bescherming en waardigheid vinden tijdens hun verblijf in België. België moet ervoor zorgen dat asielzoekers de bescherming en ondersteuning krijgen die ze nodig hebben, waarbij het recht op opvang en basisvoorzieningen worden erkend als cruciale elementen van deze bescherming.

HOOFDSTUK 2. HANDHAVING SOCIALE GRONDRECHTEN ASIELZOEKERS

De rechten van asielzoekers zijn in België afdwingbaar voor de nationale hoven en rechtbanken. Echter wanneer deze definitieve rechterlijke beslissingen niet worden nageleefd door de bevoegde autoriteiten is er een weg open voor het EHRM en dat op grond van de artikel 3, 6, 8 en/of 13 van het EVRM afhankelijk van de feitenkwestie van de voorliggende zaak.

2.1. Nationaal rechtspraak

Nationale hoven en rechtbanken spelen een cruciale rol spelen bij het waarborgen van sociale rechtvaardigheid en het beschermen van de rechten van individuen in relatie tot hun welzijn, onderwijs, gezondheidszorg en andere sociale grondrechten zoals eerder uiteengezet. Individuele kunnen rechtstreeks naar de rechter stappen om schendingen van hun sociale grondrechten aan te vechten. Rechtbanken kunnen uitspraken doen die individuen beschermen tegen onrechtmatige inmenging in hun sociale grondrechten of hen het recht op schadevergoeding toekennen als hun rechten zijn geschonden.

In verschillende beschikkingen veroordeelt de voorzitter van de arbeidsrechtbank van Brussel Fedasil tot opvang van asielzoekers die als gevolg van de opvangcrisis geen toegang krijgen tot het opvangnetwerk.⁴⁷

2.1.1. Context

Sinds midden oktober 2021 kampt een grote groep asielzoekers met een nijpend tekort aan opvangplaatsen. Deze situatie treft voornamelijk alleenstaande mannen, die vaak dagenlang op straat verblijven voordat ze toegang krijgen tot het opvangnetwerk. De schaarste aan beschikbare plaatsen heeft geleid tot een ernstig gebrek aan opvangmogelijkheden voor deze kwetsbare groep. Daarnaast is er sinds midden november 2021 een aanvullend probleem ontstaan, namelijk de beperkte toegang tot de asielprocedure voor deze personen. De DVZ neemt dagelijks op basis van het aantal beschikbare plaatsen een besluit over hoeveel personen een verzoek om internationale bescherming mogen indienen. In gevallen waar het aantal mensen dat zich bij het Klein Kasteeltje meldt de beschikbare plaatsen overschrijdt, worden sommige verzoekers geweigerd, wat hun toegang tot de asielprocedure belemmert.⁴⁸

2.1.2. Nationale veroordelingen

De Belgische staat is sinds 2021 meermaals veroordeeld door de Belgische arbeidsrechtbanken. In beschikkingen nr. 21/767/K van 18 november 2021 en nr. 21/51/K van 9 november 2021 hebben de voorzitters van respectievelijk de Franstalige en de Nederlandstalige arbeidsrechtbank van Brussel zich uitgesproken over de niet-toewijzing van een opvangplaats aan twee verzoekers om IB.

⁴⁷ Arbrb. Brussel (Fr.) 5 november 2021, nr. 21/633/K; Arbrb. Brussel (Nl.) 9 november 2021, nr. 21/51/K; Arbrb. Brussel (Fr.) 18 november 2021, nr. 21/767/K.

⁴⁸ VREEMDELINGENRECHT EN INTERNATIONAAL FAMILIERECHT, Arbeidsrechtbank Brussel veroordeelt Fedasil tot het opvangen van asielzoekers die door opvangcrisis geen toegang krijgen tot het opvangnetwerk, 2021, www.vreemdelingenrecht.be/nieuws/arbeidsrechtbank-brussel-veroordeelt-fedasil-tot-het-opvangen-van-asielzoekers-die-door-opvangcrisis.

In deze eerste beschikking is sprake van een Palestijnse man die op 4 november 2021 een verzoek om IB indiende en geen toegang kreeg tot het opvangnetwerk. De man wendde zich herhaaldelijk tot het Klein Kasteeltje in de hoop alsnog een opvangplaats te verkrijgen, maar bleef zonder onderdak op straat verblijven. Nadat de advocaat van de man op 16 november 2021 een e-mail stuurde naar Fedasil met het verzoek om hem direct op te vangen, antwoordde Fedasil op 17 november dat dit niet mogelijk was. Hierop diende de man een eenzijdig verzoekschrift in bij de voorzitter van de Franstalige arbeidsrechtbank van Brussel om Fedasil te dwingen tot onmiddellijke opvang.⁴⁹

Beschikking nr. 21/51/K betreft een Mauritaanse man die op 1 september 2021 in België aankwam en sindsdien op straat verbleef. Ook hij diende op 4 november 2021 een verzoek om IB in, maar ontving geen opvangplaats. De advocaat van de man stuurde op 5 november 2021 een e-mail naar Fedasil met het verzoek om hem van opvang te voorzien, maar kreeg geen antwoord. Als reactie hierop diende de man een eenzijdig verzoekschrift in bij de voorzitter van de Nederlandstalige arbeidsrechtbank van Brussel.⁵⁰

In beide zaken hebben de voorzitters van de arbeidsrechtbank vastgesteld dat de verzoekers dringend behoefte hebben aan opvang, aangezien zij dakloos zijn. Volgens de Opvangwet en de Opvangrichtlijn hebben asielzoekers recht op opvang. De verzoekers hebben daarnaast daadwerkelijk een verzoek om opvang ingediend bij Fedasil, maar kregen hier geen adequaat antwoord op. Daarom hebben de voorzitters geoordeeld dat Fedasil verplicht is om de verzoekers een opvangplaats aan te bieden tot het einde van de asielprocedure.

In vergelijkbare zaken waarbij personen geen toegang kregen tot het opvangnetwerk, hebben de voorzitters van de arbeidsrechtbank Brussel soortgelijke beslissingen genomen. Zij vereisen wel dat de verzoekers bewijzen dat zij een individuele aanvraag tot opvang hebben ingediend bij Fedasil en hier geen reactie op hebben ontvangen binnen een redelijke termijn. Dit bewijs kan worden geleverd door een mail te sturen naar Fedasil met het verzoek tot opvang. In situaties waarbij verzoekers geen toegang hebben tot Fedasil ter plaatse, wordt van hen of hun advocaten verwacht dat zij een mail sturen naar Fedasil om opvang aan te vragen. Als Fedasil hier niet op reageert binnen 24 uur, kan dit worden beschouwd als schending van het recht op opvang en kan een eenzijdig verzoekschrift worden ingediend.⁵¹

De Rechtbank van Eerste Aanleg heeft de Belgische staat en Fedasil in meerdere vonnissen veroordeeld voor schendingen met betrekking tot de asiel- en opvangcrisis. In een beschikking van 19 januari 2022 werd de Belgische staat veroordeeld voor het schenden van het recht op asiel door beperkingen op de toegang tot de asielprocedure en het niet respecteren van het recht op opvang.

⁴⁹ Arbrb. Brussel (Fr.) 18 november 2021, nr. 21/767/K.

⁵⁰ Arbrb. Brussel (NI.) 9 november 2021, nr. 21/51/K.

⁵¹ Artikel 4 Opvangwet; Arbrb. Brussel (Fr.) 5 november 2021, nr. 21/633/K; Arbrb. 29 juni 2023, nr. 2022/4618/A.

De rechtbank oordeelde dat de situatie dringend was en dat de staat haar verplichtingen niet nakwam, waardoor het rechtssysteem in gevaar kwam.

De Belgische staat werd ook veroordeeld voor het niet verlenen van effectieve toegang tot de asielprocedure, ondanks de intentie om dit te organiseren. Mensen werden verhinderd om een asielverzoek in te dienen, wat resulteerde in dubbele schade voor hen. Daarnaast werd vastgesteld dat het recht op opvang sinds de zomer van 2021 werd geschonden en dat er geen sprake was van overmacht om dit te rechtvaardigen.

In een vonnis van 29 juni 2023 veroordeelde de Franstalige rechtbank van eerste aanleg te Brussel opnieuw de Belgische staat en Fedasil voor fouten in het kader van de asiel- en opvangcrisis. De Belgische staat werd opgedragen om onmiddellijk elke persoon die een asielverzoek wil indienen, hiertoe in staat te stellen, en Fedasil werd opgedragen om onmiddellijk toegang tot opvang te verlenen aan mensen die dit recht opeisen.⁵²

2.1.2. Concrete maatregelen

Belangrijk is om te vermelden dat België niet alleen sinds 2021 een aanzienlijke toename van asielzoekers heeft ervaren, maar ook al in 2015. De vluchtelingencrisis van 2015 veroorzaakte een aanzienlijke stijging van het aantal mensen dat bescherming zocht in België, voornamelijk als gevolg van conflicten in het Midden-Oosten, zoals die in Syrië en Oekraïne. Meer dan een miljoen mensen hebben in dat jaar asiel aangevraagd in de EU, in België waren het in totaal 44.760 mensen die asiel hebben aangevraagd. Deze situatie leidde tot de implementatie van verschillende maatregelen om de instroom van vluchtelingen te beheren en hen de nodige ondersteuning te bieden.⁵³ Maatregelen omvatten: het opzetten van grootschalige opvangfaciliteiten, versnelde asielprocedures en versterking van grensbewaking. Over het algemeen werden de meeste maatregelen genomen als reactie op de dringende humanitaire behoeften en de politieke en sociale druk die voortkwam uit de vluchtelingenstroom, eerder dan als direct gevolg van rechterlijke veroordelingen.⁵⁴

Echter, sinds de toename van asielzoekers in 2021 is de Belgische staat en Fedasil herhaardelijk door de arbeidsrechtbanken zijn veroordeeld om te voorzien in opvang van asielzoekers. Concrete maatregelen blijven echter in de doofpot. De 1.114 voorlopige maatregelen die het EHRM sinds 2022 tegen België heeft bevolen zijn ook niet uitgevoerd.⁵⁵ Het is de overheid die met oplossingen moet komen en daarom heeft het middenveld, Vluchtelingenwerk Vlaanderen, Artsen Zonder Grenzen,

⁵² Arbrb. 29 juni 2023, nr. 2022/4618/A.

⁵³ EP, Asiel en migratie in de EU: feiten en cijfers, 2023, www.europarl.europa.eu/topics/nl/article/20170629STO78630/asiel-en-migratie-in-de-eu-feiten-en-cijfers; CGVS, Jaarverslag 2015, www.cgvs.be/sites/default/files/jaaverslagen/jaarverslag_cgvs_2015.pdf.

⁵⁴ FOD KANSELARIJ VAN DE EERSTE MINISTER, Maatregelen in het kader van de opvang van asielzoekers door Fedasil, 2018, <https://news.belgium.be/nl/maatregelen-het-kader-van-de-opvang-van-asielzoekers-door-fedasil>.

⁵⁵ VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, Opvangcrisis: een trieste verjaardag, 2023, [tps://vluchtelingenwerk.be/nieuws/opvangcrisis-een-trieste-verjaardag](https://vluchtelingenwerk.be/nieuws/opvangcrisis-een-trieste-verjaardag).

CIRE Dokters van de Wereld en Samusocial, op dinsdag 13 september 2023 een stappenplan met concrete maatregelen samengesteld om te zorgen voor de opvang van asielzoekers.⁵⁶

Het is opvallend dat de regering geen gehoor wilt geven aan de voorstellen die worden gedaan om de opvangproblematiek aan te pakken. Zo weigert de Federale regering bijvoorbeeld om het verplichte spreidingsplan te activeren.⁵⁷ Het asielbeleid wordt zelfs verstrengd door alleenstaande mannen tijdelijk geen toegang te verlenen tot de opvang, dit besliste de staatssecretaris De Moor.⁵⁸

⁵⁶ VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, "Dit is geen asielcrisis": oplossingen aan de overheid, 2022, <https://vluchtelingenwerk.be/nieuws/dit-is-geen-crisis>.

⁵⁷ VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, Spreidingsplan: Oplossing voor de opvangcrisis, <https://vluchtelingenwerk.be/spreidingsplan>.

⁵⁸ FEDASIL, Geen opvang voor alleenstaande mannen, 2023, www.fedasil.be/nl/nieuws/opvang-asielzoekers/geen-opvang-voor-alleenstaande-mannen.

2.2. EHRM rechtspraak

De rechtspraak van het EHRM geldt als indicator voor de grenzen die de grondrechten stellen aan de beleidsvrijheid van de lidstaten. Het EHRM dat in feite dient na te gaan of de wetgeving en procedures in overeenstemming zijn met het EVRM.⁵⁹ Uit de tekst en de parlementaire voorbereiding van het artikel volgt echter dat niet enkel de instellingen van de Europese Unie geïnviseerd worden. De benaming van volkenrechtelijke instellingen is verkozen om ook een grondwettelijke basis te geven aan de bevoegdheid van het EHRM om ten aanzien van België bindende arresten te vellen.⁶⁰

In België heeft het EVRM interne werking, waardoor individuen naar de Belgische rechter kunnen stappen om hun rechten, zoals vastgelegd in het verdrag, te waarborgen. Het EHRM en andere supranationale rechtbanken zien toe op de naleving van internationale normen, waardoor de rechtsstaat op supranationaal niveau wordt gehandhaafd.⁶¹

2.2.1. Tenuitvoerlegging

De vaststelling van een mensenrechtenschending door het EHRM is voor de verantwoordelijke staat niet alleen het eindpunt van een juridische procedure, maar ook het beginpunt van de fase van tenuitvoerlegging van een uitspraak.⁶²

De verdragsstaten hebben zich volgens artikel 46, paragraaf 1 van het EVRM⁶³ verbonden tot naleving van de rechterlijke uitspraken van het EHRM in zaken waarbij zij partij zijn. Het arrest is dus bindend voor de betrokken staat. Deze verplichting omvat zowel de uitvoering van een einduitspraak als het eerbiedigen van het gezag van gewijsde. De mate waarin arresten van het EHRM in Straatsburg al dan niet bevredigend ten uitvoer worden gelegd, fungeert dan ook als een geschikte maatstaf voor de effectiviteit van het EHRM.

Op grond van deze bepaling is een verdragsluitende staat verplicht om ten aanzien van de verzoeker alle krachtens zijn nationale recht toepasselijke individuele maatregelen te nemen om de gevolgen van de in het arrest van het EHRM vastgestelde schending ongedaan te maken (restitutio in integrum). Indien het nationale recht van de betrokken verdragsluitende partij slechts gedeeltelijk rechtsherstel toelaat, kent het EHRM volgens artikel 41 EVRM een „billijke genoegdoening” toe aan de verzoeker. Voorts moet een verdragsluitende partij algemene maatregelen treffen, zoals een wijziging van haar nationale recht, een wijziging van haar rechtspraak of andere soorten maatregelen, om nieuwe, soortgelijke schendingen als die welke het EHRM heeft vastgesteld, te vermijden of een einde te maken aan schendingen die nog in het kader van dat recht bestaan.⁶⁴

⁵⁹ EHRM 21 januari 2011, nr. 30696/09, M.S.S./België en Griekenland; Het toetst het Unierecht onrechtstreeks aan het EVRM.

⁶⁰ V. DE SCHEPPER, V., *Leuvense staatsrechtelijke standpunten 3*, Brugge, die Keure / la Charte, 2012, 167.

⁶¹ X, De grondwet voor idereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

⁶² L. GLAS, "Tenuitvoerlegging van een EHRM-uitspraak: verplichtingen, spelers en procedures", *Ars Aequi* 2016, 478-482.

⁶³ Artikel 46, §1 EVRM: "De Hoge Verdragsluitende Partijen verbinden zich ertoe zich te houden aan de einduitspraak van het Hof in de zaken waarbij zij partij zijn."

⁶⁴ A. VERDUYCKT, "Hoe kan worden tegemoetgekomen aan de slechte uitvoering van veroordelende arresten van het EHRM op nationaal niveau?", *Jura Falconis* 2010-2011, Jg. 47, 1.

Volgens artikel 46.1 van het EVRM zijn de lidstaten verplicht om zich te houden aan de definitieve uitspraken van het EHRM in zaken waarbij zij partij zijn. Dit betekent dat zij de nodige maatregelen moeten nemen om de schendingen van de mensenrechten die door het Hof zijn vastgesteld te beëindigen of te voorkomen.⁶⁵ Er rust op de veroordeelde verdragsluitende partij een resultaatsverbintenis en ze beschikt in beginsel over de vrije keuze van middelen om dat resultaat te bereiken door het nemen van individuele of algemene maatregelen.⁶⁶ De uitvoerende macht is doorgaans belast met het nemen van individuele herstelmaatregelen na een veroordeling van het EHRM, terwijl de preventieve maatregelen zijn weggelegd voor wetgevende macht. Toegepast op de veroordelingen die tegen België zijn uitgesproken, is het vooral de uitvoerende macht die maatregelen dient te nemen om de schendingen van het opvangrecht en materiële bijstand van de asielzoekers te herstellen.⁶⁷

Ook speelt dit artikel een belangrijke rol in het verdragssysteem aangezien het de effectiviteit van de door het EVRM geboden rechtsbescherming waarborgt. Het heeft weinig zin als een veroordelend arrest zomaar naast zich neer kan worden gelegd door een staat die een schending heeft begaan. Het niet naleven van beslissingen van EHRM zou de geloofwaardigheid van het rechtssysteem in België kunnen ondermijnen en vragen oproepen over de effectiviteit van de rechtsstaat.⁶⁸

Het Comité van Ministers (CM) van de Raad van Europa (RvE) is verantwoordelijk voor het toezicht op de uitvoering van de uitspraken van het EHRM. Het CM kan aanbevelingen doen, informatie opvragen of druk uitoefenen op de lidstaten om ervoor te zorgen dat zij de uitspraken naleven. De uitspraken van het EHRM hebben voor de 47 lidstaten van de RvE een bindend karakter. Als een land veroordeeld wordt, moet het maatregelen nemen om het onrecht te herstellen en om te vermijden dat het voorval zich kan herhalen. Dat geldt ook voor de lidstaten die niet rechtstreeks door de uitspraak geviséerd worden. Het CM van de RvE komt vier keer per jaar samen in een speciaal comité 'Mensenrechten' om toe te zien op de uitvoering van de arresten.⁶⁹

⁶⁵ EHRM 2 november 2022, nr. 49255/22, Camara/België, §145.

⁶⁶ W. VERRIJDT, *De rol van het Grondwettelijk Hof in de uitvoering van veroordelende arresten van het EHRM*, in *Liber discipulorum André Alen*, Brugge, 2015, die Keure / la Charte, 507-540.

⁶⁷ X, *De grondwet voor idereen: Juridische verdieping*, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginself-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

⁶⁸ T.R.S. ALLAN, "The Rule of Law: Freedom, Law, and Justice", *The Sovereignty of Law: Freedom, Constitution and Common Law*, Oxford Academic 2013, 88-132.

⁶⁹ L. GLAS, "Tenuitvoerlegging van een EHRM-uitspraak: verplichtingen, spelers en procedures", *Ars Aequi* 2016, 478-482.

Tot slot oefent het CM⁷⁰, luidens artikel 46.2 EVRM⁷¹, controle uit op de veroordeelde verdragsstaat vanaf het ogenblik dat deze wordt veroordeeld door het EHRM, hetgeen duidt op een collectieve verantwoordelijkheid van de Staten. Het is namelijk niet alleen de betrokken verdragsstaat die wordt verplicht tot uitvoering, maar het is een opdracht van alle verdragsstaten in hun geheel om een goede uitvoering van de arresten na te streven.⁷²

Om een uitspraak ten uitvoer te leggen, moet een staat verschillende maatregelen nemen en doelen bereiken. Het CM ziet toe op dit proces en kan, net als de staat en anderen, verschillende procedurele stappen zetten om tenuitvoerlegging te bespoedigen.⁷³

Ieder half jaar worden de veroordeelde Staten ter verantwoording geroepen. Wanneer dan blijkt dat aan het arrest een gepaste uitvoering werd gegeven, zal de hele procedure worden beëindigd met een eindresolutie van het CM.

Volgens artikel 46, leden 3 en 4, EVRM⁷⁴ kan het CM, indien het van mening is dat het toezicht op de tenuitvoerlegging van een einduitspraak wordt belemmerd vanwege een probleem met de interpretatie van de uitspraak, met een tweederdemeerderheid van de vertegenwoordigers die gerechtigd zijn in het CM zitting te hebben, besluiten een verzoek om interpretatie bij het EHRM in te dienen, en kan het voorts, indien het van mening is dat een verdragsluitende partij weigert zich te houden aan een einduitspraak in een zaak waarbij zij partij is, aan dat EHRM de vraag voorleggen of die partij verzuimd heeft te voldoen aan haar verplichtingen uit hoofde van het eerste lid van dat artikel. Indien het EHRM constateert dat deze verplichting is geschonden, legt het de zaak voor aan het CM met het oog op het onderzoek welke maatregelen dienen te worden getroffen. Indien het

⁷⁰ Het Comité van Ministers is het besluitvormend orgaan van de Raad van Europa en bestaat in beginsel uit de Ministers van Buitenlandse Zaken van de lidstaten. Vier keer per jaar komt een ambtelijke afvaardiging namens het Comité van Ministers samen voor het toezicht op de naleving door de staten van de uitspraken van het EHRM, waarin een schending van het EVRM is geconstateerd, en van de minnelijke schikkingen. Nadat een uitspraak of schikking onherroepelijk is geworden, moet de betrokken lidstaat binnen zes maanden een actieplan aanleveren. In een actieplan volgend op een uitspraak staan bijvoorbeeld de individuele en algemene maatregelen die genomen worden naar aanleiding van de door het EHRM geconstateerde schending en wordt beschreven hoe de uitspraak onder de aandacht is gebracht. Het Comité van Ministers kan vervolgens in een beslissing aanwijzingen geven over welke maatregelen nog vereist zijn, en kan het toezicht sluiten wanneer een lidstaat voldoende heeft gedaan. Zodra het Comité van Ministers tevreden is over de uitvoering van de uitspraak of schikking neemt het een slotresolutie aan, waarin het aangeeft het toezicht te beëindigen in de concrete zaak.

⁷¹ Artikel 46, §2 EVRM: *"De einduitspraak van het Hof wordt toegezonden aan het Comité van Ministers dat toeziet op de tenuitvoerlegging ervan."*

⁷² J. VANDE LANOTTE en Y. HAECK, *Handboek E.V.R.M., deel 1: Algemene Beginselen*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 697.

⁷³ L. GLAS, "Tenuitvoerlegging van een EHRM-uitspraak: verplichtingen, spelers en procedures", *Ars Aequi* 2016, 478-482.

⁷⁴ Artikel 46, §3 EVRM: *"Indien het Comité van Ministers van mening is dat het toezicht op de tenuitvoerlegging van een einduitspraak wordt belemmerd vanwege een probleem met de interpretatie van de uitspraak, kan het de zaak voorleggen aan het Hof voor een uitspraak over vragen betreffende de interpretatie. Beslissingen tot verwijzing dienen te worden genomen met een tweederde meerderheid van de vertegenwoordigers die gerechtigd zijn in het Comité zitting te hebben."* en artikel 46, §4 EVRM: *"Indien het Comité van Ministers van mening is dat een Hoge Verdragsluitende Partij weigert zich te houden aan een einduitspraak in een zaak waarbij zij partij is, kan het, na die Partij daarvan formeel in kennis te hebben gesteld en op grond van een beslissing genomen met een meerderheid van tweederden van de vertegenwoordigers die gerechtigd zijn in het Comité zitting te hebben, aan het Hof de vraag voorleggen of 28 29 die Partij verzuimd heeft te voldoen aan haar verplichtingen uit hoofde van het eerste lid. 5. Indien het Hof constateert dat er sprake is van een schending van het eerste lid, legt het de zaak voor aan het Comité van Ministers teneinde te overwegen welke maatregelen dienen te worden getroffen. Indien het Hof constateert dat er geen sprake is van een schending van het eerste lid, legt het de zaak voor aan het Comité van Ministers dat het onderzoek van de zaak sluit."*

EHRM constateert dat er geen sprake is van een schending, legt het de zaak overeenkomstig lid 5 van dat artikel voor aan het CM, dat het onderzoek van de zaak sluit.⁷⁵

Dit alles brengt ons tot een belangrijke principe, *het effectiviteitsbeginsel*, dat als volgt wordt omschreven door het Hof: "*that its provisions be interpreted and applied so as to make its safeguards practical and effective, as part of the system of individual applications*".⁷⁶ De effectiviteit van het EVRM heeft betrekking op zowel de inhoudelijke waarborgen van het EVRM als de manier waarop zij wordt afgedwongen, deze laatste heeft vooral betrekking op de effectieve uitvoering van de veroordelende arresten.⁷⁷

2.2.2. Concrete voorbeeld ter illustratie

2.2.2.1. Camara tegen België nr. 49255/22⁷⁸

Een eerste zaak voor het EHRM over de kwestie van het niet naleven van definitieve nationale rechterlijke beslissingen ten aanzien van asielzoekers, is de zaak Camara tegen België nr. 49255/22. In het arrest Camara tegen België veroordeelt het EHRM de Belgische overheid op grond van artikel 6 EVRM. Het recht op eerlijk proces houdt in dat als er een definitieve beslissing is genomen door een rechtbank dat burgers er op grond van de rechtszekerheid erop moeten kunnen vertrouwen dat die beslissing die definitief is geworden ook effectief wordt uitgevoerd. Door zich te houden aan en het toepassen van de juridische voorschriften draagt de overheid actief bij aan het creëren van een situatie van rechtszekerheid.⁷⁹

De zaak betreft een asielzoeker, de heer Camara, die zonder materiële bijstand of huisvesting was op het moment van de feiten. Hij arriveerde op 12 juli 2022 op Belgisch grondgebied en drie dagen later diende hij een verzoek om internationale bescherming in. Ondanks zijn legitieme status als asielzoeker kreeg hij geen onderdak vanwege de overbelasting van het opvangsysteem. Hoewel hij volgens de Belgische wet onmiddellijk recht heeft op opvang, duurde het tot 4 november 2022 voordat hem een opvangplaats werd toegewezen waardoor hij 112 dagen onterecht op straat heeft doorgebracht.

Na een gerechtelijke beslissing die de Belgische staat opdroeg om hem materiële bijstand te verlenen en hem onderdak te bieden, klaagde de verzoeker dat hij gedwongen was om maandenlang op straat te leven onder mensonterende omstandigheden. Hij beweerde dat dit in strijd was met artikel 3 van het Verdrag. Hij klaagde ook over de niet-uitvoering van de gerechtelijke beslissing onder artikel 6 § 1 van het Verdrag en beweerde dat zijn recht op eerbiediging van zijn privéleven niet werd gerespecteerd en dat hij geen effectief rechtsmiddel had om hierover te klagen onder artikel 8 in combinatie met artikel 13 van het Verdrag.

De verzoeker klaagt over de niet-uitvoering van het bevel van de Franstalige rechtbank van Brussel

⁷⁵ A. VERDUYCKT, "Hoe kan worden tegemoetgekomen aan de slechte uitvoering van veroordelende arresten van het EHRM op nationaal niveau?", *Jura Falconis* 2010-2011, Jg. 47, 1.

⁷⁶ EHRM 4 februari 2005, nr. 46827/99, Mamatkulov en Askarov/Turkije, §100.

⁷⁷ EHRM 30 juni 2009, nr. 32772/02, Verein gegen Tierfabriken Schweiz (nr. 2)/Zwitserland.

⁷⁸ EHRM 2 november 2022, nr. 49255/22, Camara/België.

⁷⁹ J. THEUNIS, *Leuvense staatsrechtelijke standpunten* 3, Brugge, die Keure / la Charte, 2012, 357.

van 22 juli 2022, waarbij wordt beweerd dat België op manifeste wijze heeft geweigerd om gevolg te geven aan de bevelen van de nationale rechter. De verzoeker voert een schending aan van de artikelen 3, 6 §1, 8 en 13 van het EVRM.

Het Hof merkt op dat er in België een recht bestaat op materiële bijstand en huisvesting voor asielzoekers en geeft aan dat dit recht ook door de Franstalige arbeidsrechtbanken is erkend in de beschikking van 22 juli 2022. Daarnaast merkt het Hof ook op dat dit recht niet door de Regering wordt betwist. Daarom is het Hof van oordeel dat artikel 6 §1 EVRM van toepassing is en is het verzoek van de heer Camara ontvankelijk verklaard.⁸⁰

Het EHRM heeft geoordeeld dat er sprake was van schending van artikel 6 § 1 van het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden. De redenering van het Hof was als volgt:

Het Hof benadrukte dat de uitvoering van een definitieve gerechtelijke beslissing een integraal onderdeel vormt van het "proces" in de zin van artikel 6 van het Verdrag. Als een definitieve en verplichte gerechtelijke beslissing niet wordt uitgevoerd, zouden de garanties van artikel 6 § 1 van het Verdrag geen nuttig effect hebben.

Het Hof constateerde dat er sprake was van een systematisch falen van de Belgische autoriteiten om definitieve gerechtelijke beslissingen met betrekking tot de opvang van asielzoekers uit te voeren. Dit systematische falen om gerechtelijke beslissingen uit te voeren, werd beschouwd als een schending van de rechten beschermd door artikel 6 § 1 van het Verdrag.⁸¹

Ondanks de moeilijkheden waarmee de Belgische autoriteiten werden geconfronteerd, oordeelde het Hof dat de vertraging bij de uitvoering van de gerechtelijke beslissing in deze zaak niet redelijk was en dat het eerder een bewuste weigering van de autoriteiten was om te voldoen aan de bevelen van de interne rechter, wat de kern van het recht beschermd door artikel 6 § 1 van het Verdrag aantastte.⁸²

Het Hof benadrukte dat de naleving van gerechtelijke beslissingen essentieel is voor de rechtsstaat en dat het systematische falen van de Belgische autoriteiten om gerechtelijke beslissingen uit te voeren, in strijd was met het beginsel van de rechtsstaat dat ten grondslag ligt aan het gehele systeem van het Verdrag. Op basis van deze redenering concludeerde het EHRM dat er sprake was van schending van artikel 6 § 1 van het Verdrag in deze zaak.⁸³

2.2.2.2. Msallem ea. tegen België, nr. 48987/22

Het bleef niet bij slechts één asielzoeker, die zijn fundamentele rechten noodzakelijk moest afdwingen. Zo heeft het EHRM bijvoorbeeld op 15 november 2022 besloten een voorlopige maatregel aan te kondigen in de zaak Msallem en 147 anderen tegen België. De zaak heeft betrekking op de 148 meerderjarige alleenstaande mannen die bij de Belgische autoriteiten om internationale

⁸⁰ EHRM 2 november 2022, nr. 49255/22, Camara/België, §§90-94.

⁸¹ EHRM 2 november 2022, nr. 49255/22, Camara/België, §§119-221.

⁸² EHRM 2 november 2022, nr. 49255/22, Camara/België, §118.

⁸³ EHRM 2 november 2022, nr. 49255/22, Camara/België, §§102-104.

bescherming hebben verzocht en geen huisvesting toegewezen hebben gekregen wegens de vermeende verzadiging van het netwerk voor de opvang van asielzoekers in België. De verzoekers hebben allen een definitieve binnenlandse beslissing verkregen van de arbeidsrechtbank van Brussel, waarbij het Fedasil wordt veroordeeld om hen onderdak en materiële bijstand te verlenen overeenkomstig de Opvangwet.

Het Hof heeft besloten de Belgische Staat te gelasten de bevelen van het Arbeidshof te Brussel ten aanzien van elk van de verzoekers op te volgen en hun voor de duur van de procedure voor het Hof onderdak en materiële bijstand te verlenen om in hun basisbehoeften te voorzien. Het Hof herinnert eraan dat het op 31 oktober 2022 een maatregel heeft toegepast in een soortgelijke zaak, *Camara tegen België*. In dit specifieke geval had het Hof voorlopige maatregelen opgelegd om de Belgische Staat te verplichten onmiddellijk te voldoen aan een rechterlijke beslissing die Fedasil opdroeg om opvang te bieden aan de asielzoeker Abdoulaye Camara. Deze maatregelen werden genomen omdat er sprake was van een ernstige schending van de rechten van de asielzoeker, namelijk zijn recht op opvang, zoals vastgesteld door de Belgische rechter.⁸⁴

Door voorlopige maatregelen op te leggen, kan het Hof dus snel ingrijpen om te voorkomen dat de schending van rechten voortduurt totdat de zaak volledig is behandeld en een definitieve uitspraak is gedaan. Dit mechanisme is van cruciaal belang om ervoor te zorgen dat de rechten van individuen worden beschermd, zelfs tijdens de lange en complexe procedures die kenmerkend zijn voor het EHRM.

Tegen maart 2023 hadden de arbeidsrechtbanken al meer dan 7000 veroordelingen uitgesproken en eind mei 2023 had het EHRM in 1710 zaken voorlopige maatregelen opgelegd.

2.2.3. Aard van beslissing

Uit het bovenstaande volgt dat de arresten van het EHRM een declaratoir karakter hebben,⁸⁵ aangezien zij zelf geen rechtstreekse gevolgen in de interne rechtsorde van de betrokken Staat teweegbrengen.⁸⁶ Een declaratoire karakter in die zin dat het EHRM aangeeft dat de overheid is tekortgeschoten in het eerbiedigen van de grondrechten van de verzoeker.⁸⁷ Het Hof spreekt een schending uit en kan eventueel een billijke genoegdoening toekennen, maar is in beginsel niet bevoegd om welbepaalde maatregelen op te leggen. In het verleden vernietigde het EHRM nooit uitspraken van de nationale autoriteiten of rechtbanken,⁸⁸ herzag het nationale wetgeving nooit zelf en droeg het een regering nooit op om bepaalde maatregelen te nemen in het nationale rechtssysteem.⁸⁹ Hier kwam echter geleidelijk aan verandering in.

⁸⁴ R. WISSING, "Belgische opvangbeleid asielzoekers ondergraft de rechtsstaat", *TvM* 2023.

⁸⁵ EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, *Marckx/België*, § 58; EHRM 8 april 2004 (GK), nr. 71503/01, *Assanidze/Georgië*, § 202.

⁸⁶ RvS 10 maart 1992, nr. 38.973; Cass. 19 september 1997, nr. 363 en *RW* 1998- 99, noot S. MOSSELMANS; J. VELU en R. ERGEC, "La Convention européenne des Droits de l'homme", *RPDB* 1990, nr. 1211; Venice Commission, "Opinion No. 209/2002 on the Implementation of judgements of the European Court of Human Rights", CDL-AD(2002)34, 18 December 2002, § 34.

⁸⁷ EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, *Marckx/België*, §58; W. VERRIJDT, *De rol van het Grondwettelijk Hof in de uitvoering van veroordelende arresten van het EHRM*, in *Liber discipulorum André Alen*, Brugge, 2015, die Keure / la Charte, 507-540.

⁸⁸ EHRM 28 oktober 1998, nr. 2867/66, *Castillo Algar/Spanje*.

⁸⁹ EHRM 8 juli 1999, nr. 23500/94, *Polat/Turkije*, § 66.

Het belang van de rol van zowel het EHRM als het HvJ voor het asielbeleid komt zeer duidelijk naar voren. Het EHRM dat in feite dient na te gaan of de wetgeving en procedures in overeenstemming zijn met het EVRM. Het toetst het Unierecht onrechtstreeks aan het EVRM. De rechtspraak van het EHRM geldt dan ook als indicator voor de grenzen die de grondrechten stellen aan de beleidsvrijheid van de lidstaten en in bepaalde mate ook aan de beleidsvrijheid van de EU. Het Hof van Justitie reageert hierop door een verhelderende en bindende interpretatie van het Europese systeem te geven. Door de uitgebreide grondrechtencatalogus waaraan het HvJ momenteel kan toetsen, is de mogelijkheid voor het Hof om uitspraak te doen over grondrechtenbescherming verruimd. De beide hoven oefenen dan ook steeds meer een gelijkaardige taak uit. Deze gelijkenis zal in de toekomst, wanneer de effectieve toetreding van de Europese Unie tot het EVRM een feit wordt, slechts toenemen.⁹⁰

2.2.4. Voorlopige maatregel

Op 31 oktober 2022 heeft het EHRM voorlopige maatregelen bevolen in de zaak *Camara v. België*. Deze maatregelen hielden in dat de Belgische staat werd opgedragen om de asielzoeker onderdak te bieden en hem te voorzien in zijn basisbehoeften, in overeenstemming met de eerdere beslissing van de arbeidsrechtbank van Brussel.⁹¹ Deze maatregelen waren bedoeld als tijdelijke bescherming voor de verzoeker in afwachting van verdere juridische procedures bij het Hof. Deze maatregelen werden genomen op basis van artikel 39 van het Reglement van de Rechtbank. Het doel was om ervoor te zorgen dat de verzoeker niet langer gedwongen werd om op straat te leven en om hem te voorzien van de noodzakelijke opvang en ondersteuning. Op 3 november 2022 nodigt Fedasil de verzoeker uit om naar een opvangcentrum te komen en op 4 november 2022 wordt de Heer Camara ondergebracht in een opvangcentrum. Pas na de indiening van het verzoekschrift bij het EHRM heeft verzoeker opvang gekregen en is er een einde gekomen aan de vermeende schending.

De voorlopige maatregelen die door het EHRM worden genomen, zijn bindend voor de betrokken partijen. Deze maatregelen zijn bedoeld om onmiddellijke bescherming te bieden aan de verzoeker in afwachting van de verdere procedure voor de rechtbank. De betrokken partijen, in dit geval de Belgische regering, zijn verplicht om de voorlopige maatregelen uit te voeren en de nodige bijstand te verlenen aan de verzoeker zoals bevolen door het Hof. Het niet naleven van deze voorlopige maatregelen kan leiden tot verdere juridische stappen en mogelijke sancties.

Naast voorlopige maatregelen speelt het EHRM een steeds grotere rol in het waarborgen van de rechtsstaat, vooral wanneer nationale staten falen in het nakomen van hun verplichtingen. Het arrest *Papamichalopoulos* heeft het EHRM een meer proactieve rol gegeven, waardoor het bindende maatregelen kan opleggen aan verdragsstaten die in gebreke blijven.⁹² Deze ontwikkeling is cruciaal om structurele tekortkomingen op nationaal niveau aan te pakken en de rechtsstaat te versterken.

⁹⁰ V. DE SCHEPPER, *Leuvense staatsrechtelijke standpunten 3*, Brugge, die Keure / la Charte, 2012, 198.

⁹¹ VREEMDELINGENRECHT EN INTERNATIONAAL FAMILIERECHT, EHRM legt voorlopige maatregelen op: België moet asielzoekers voorzien van opvang en materiële bijstand, 2023, www.vreemdelingenrecht.be/nieuws/ehrm-legt-voorlopige-maatregelen-op-belgie-moet-asielzoekers-voorzien-van-opvang-en-materiele.

⁹² EHRM 31 oktober 1995, *Papamichalopoulos en anderen / Griekenland*, § 34.

Om de rechtsstaat in België te beschermen en te versterken, is het noodzakelijk dat alle betrokken actoren zich inzetten voor de uitvoering van rechterlijke beslissingen, zowel op nationaal als internationaal niveau. Dit vereist een structurele hervorming binnen het juridische systeem en een grotere naleving van internationale verplichtingen. Het EHRM moet worden aangemoedigd en gerespecteerd als een belangrijk instrument voor het handhaven van de rechtsstaat, met name door het opleggen van bindende maatregelen aan staten die tekortschieten in hun verplichtingen. Zo kan de rechtsstaat worden gewaarborgd en kunnen gelijkheid, rechtvaardigheid en individuele vrijheden worden beschermd binnen de Belgische samenleving.⁹³

2.4. Institutionele tekortkoming vormt een gevaar voor de rechtsstaat

De erkenning dat bepaalde fundamentele rechten, zoals het recht op een doeltreffend rechtsmiddel, inherent verbonden zijn met de rechtsstaat, benadrukt het belang van het aanpakken van institutionele tekortkomingen om deze rechten te waarborgen. Wanneer institutionele tekortkomingen leiden tot schendingen van fundamentele rechten, kan dit resulteren in klachten bij nationale rechtbanken en zelfs bij internationale rechtbanken zoals het EHRM of het HvJ van de EU.

Zo handelt de Europese Commissie een benadering waarbij de rechtsstaat niet enkel wordt beperkt tot wettigheid, maar ook andere fundamentele principes omvat. Deze principes omvatten wettigheid, rechtszekerheid, doeltreffende rechterlijke bescherming, doeltreffende rechterlijke toetsing, scheiding der machten en gelijkheid voor de wet. Bepaalde fundamentele rechten vallen binnen het domein van de rechtsstaat. Bijvoorbeeld, het recht op een doeltreffend rechtsmiddel is intrinsiek verbonden met de rechtsstaat. Dit recht waarborgt een eerlijk proces en effectieve bescherming door de rechterlijke macht. De jurisprudentie van zowel de Europese Commissie als het HvJ van de EU benadrukt dat de rechtsstaat bepaalde fundamentele rechten omvat, zoals het recht op een doeltreffend rechtsmiddel. Dit versterkt het belang van deze rechten binnen het kader van de rechtsstaat en benadrukt dat institutionele tekortkomingen die deze rechten ondermijnen, moeten worden aangepakt.⁹⁴

Institutionele tekortkomingen kunnen optreden wanneer deze principes niet adequaat worden gehandhaafd of worden ondermijnd door de werking van overheidsinstellingen of juridische systemen. Bijvoorbeeld, een gebrek aan onafhankelijkheid van de rechterlijke macht kan de doeltreffende rechterlijke toetsing en bescherming van individuele rechten in gevaar brengen. Evenzo kan een gebrek aan transparantie en verantwoording binnen de uitvoerende macht de rechtszekerheid aantasten.

⁹³ ENNHRI, State of the rule of law in the European Union Reports from National Human Rights Institution, 2022, 79-117, <https://ennhri.org/wp-content/uploads/2022/04/ENNHRI-EU-Rule-of-law-Report-2022.pdf>.

⁹⁴ E. TSOURDI, "Asylum in the EU: One of the Many Faces of Rule of Law Backsliding?", *Eur. Const. Law Rev.* 2021, 471-497.

2.5. Tussenbesluit

In België is het handhaven van sociale grondrechten voor asielzoekers een cruciale uitdaging. Ondanks rechterlijke veroordelingen en dringende humanitaire behoeften, blijven concrete maatregelen uit. Sinds 2021 zijn de Belgische staat en Fedasil herhaaldelijk veroordeeld door de Belgische arbeidsrechtbanken voor het ontbreken van opvang voor asielzoekers. Bovendien zijn er 1.114 voorlopige maatregelen door het EHRM tegen België bevolen sinds 2022, die echter ook niet zijn uitgevoerd. Deze ontwikkelingen tonen de uitdagingen aan bij het handhaven van sociale grondrechten voor asielzoekers in België, ondanks rechterlijke veroordelingen en dringende humanitaire behoeften.

De rechtspraak van het EHRM fungeert als een cruciale indicator voor de naleving van grondrechten door de lidstaten, waaronder België. Wanneer het EHRM een schending vaststelt, vormt dit het beginpunt van de fase van tenuitvoerlegging van de uitspraak. Lidstaten zijn volgens artikel 46, paragraaf 1 van het EVRM verplicht om de rechterlijke uitspraken van het EHRM na te leven. Het CM van de RvE houdt toezicht op de uitvoering van de uitspraken en kan aanbevelingen doen, informatie opvragen of druk uitoefenen op de lidstaten om ervoor te zorgen dat zij de uitspraken naleven.

Voorlopige maatregelen die het EHRM kan opleggen, zijn bindend voor de betrokken partijen en zijn bedoeld om onmiddellijke bescherming te bieden aan de verzoeker in afwachting van verdere juridische procedures. Zo heeft het EHRM in de zaak *Camara v. België* voorlopige maatregelen opgelegd die resulteerden in de opvang van de verzoeker door de Belgische staat. Deze maatregelen zijn een essentieel instrument om individuen te beschermen, met name wanneer nationale staten tekortschieten in hun verplichtingen.

Institutionele tekortkomingen vormen een gevaar voor de rechtsstaat en kunnen leiden tot schendingen van fundamentele rechten. Het aanpakken van deze tekortkomingen is essentieel om de rechtsstaat te waarborgen. Het is van cruciaal belang dat alle betrokken actoren zich inzetten voor de uitvoering van rechterlijke beslissingen, zowel op nationaal als internationaal niveau. Dit vereist een structurele hervorming binnen het juridische systeem en een grotere naleving van internationale verplichtingen. Het EHRM moet worden aangemoedigd en gerespecteerd als een belangrijk instrument voor het handhaven van de rechtsstaat.

HOOFDSTUK 3. IMPACT OP KERNPRINCIPES VAN DE RECHTSSTAAT

Het principe van de rechtsstaat, ook bekend als de "heerschappij van het recht" of "rule of law," impliceert dat de overheid handelt binnen de grenzen van de wettelijke bepalingen en de fundamentele rechtsprincipes. In een rechtsstaat moeten zowel de burgers als de overheid zich houden aan de geldende wetten. Het beginsel van de rechtsstaat benadrukt niet alleen de naleving van algemene rechtsregels door de overheid, maar ook de eerbiediging van specifieke regels die de bevoegdheden van de overheid afbakenen. Hoewel dit principe mogelijk niet expliciet in de Grondwet is vastgelegd, wordt het in de rechtspraak als stevig verankerd beschouwd. De termen "rule of law", "l'Etat de droit" of "la prééminence du droit" benadrukken dat zowel de overheid als haar burgers zich moeten onderwerpen aan het recht.⁹⁵ Om mijn standpunt te verduidelijken, put ik uit de inzichten van vooraanstaande filosofen die de fundamentele van de rechtsstaat hebben gevormd.

3.1. Algemeen

België is een democratische rechtsstaat en rust op heel wat rechtsstatelijke beginselen. Om te kunnen spreken van een rechtsstaat zijn onder andere de volgende beginselen onontbeerlijk binnen de rechtsorde: vrijheid, gelijkheid, rechtszekerheid, legaliteitsbeginsel, onafhankelijke rechtspraak, scheiding der machten....⁹⁶

Het niet naleven van rechterlijke uitspraken van het EHRM ondermijnt de rechtsstaat op verschillende fronten. Deze institutionele tekortkoming schaadt niet alleen de geloofwaardigheid van de rechterlijke macht, maar ook de bescherming van mensenrechten en de juridische zekerheid voor burgers. Het is essentieel dat alle uitspraken van het EHRM worden gerespecteerd om de integriteit van de rechtsstaat te waarborgen en het vertrouwen in het rechtssysteem te behouden.

Wanneer rechterlijke uitspraken niet worden nageleefd in een democratische rechtsstaat, ontstaat een complex vraagstuk dat zowel juridisch als filosofisch van aard is. Dit fenomeen roept vragen op met betrekking tot de fundamentele van het rechtssysteem, de legitimiteit van de overheid en de bescherming van individuele rechten. Een zuiver juridisch antwoord op deze kwestie is ontoereikend, aangezien de analyse vereist dat zowel juridische als filosofische perspectieven worden geïntegreerd.

Vanuit een ethisch perspectief kan worden onderzocht of het niet naleven van rechterlijke uitspraken in strijd is met morele verplichtingen en de beginselen van rechtvaardigheid. Filosofische concepten zoals de rule of law, gerechtigheid en respect voor de rechtsorde kunnen worden ingezet om de morele en ethische dimensies van dit vraagstuk te belichten. Door zowel juridische als filosofische perspectieven te integreren, kan een diepgaand begrip worden verkregen van de complexe dynamiek die ontstaat wanneer rechterlijke uitspraken niet worden nageleefd in een democratische rechtsstaat.

⁹⁵ J. THEUNIS, *De exceptie van onwettigheid*, Brugge, die Keure / la Charte, 2011, 12-29.

⁹⁶ VAN OMMEREN, F.J. en ZIJLSTRA S.E., *De rechtsstaat als toetsingskader*, Den Haag, Boom, 2003, 7-23; Een rechtsstaat is een staat die is gebaseerd op en gebonden is aan het recht. In een rechtsstaat genieten burgers bescherming van hun fundamentele rechten (o.a. grondrechten) en vrijheden, zowel tegen medeburgers als tegen eventueel machtsmisbruik door de overheid. Essentiële kenmerken van een rechtsstaat die verder worden geanalyseerd in het licht van verzoekers om internationale bescherming zijn het legaliteitsbeginsel (rechtsstaatsbeginsel), het rechtszekerheidsbeginsel en de onafhankelijke rechtspraak. Deze dienen als instrumenten om de waarborging van de waarden van de rechtsstaat te kunnen nastreven.

Als lid van de EU is het belangrijk om te verwijzen naar artikel 2 van het Verdrag van de Europese Unie (VEU)⁹⁷, de waarden vervat in dit artikel worden geassocieerd met democratie, fundamentele rechten en de rechtsstaat, die onderling afhankelijk zijn. Deze worden vergeleken met een "driepotige kruik": *'if one is missing the whole is not fit for purpose'*. Deze vergelijking suggereert dat deze drie elementen onderling afhankelijk zijn en samenwerken als de poten van een kruik. Met andere woorden, ze zijn co-constitutief, wat betekent dat elk van deze waarden essentieel is en dat het ontbreken van een van hen de effectiviteit van het geheel in gevaar brengt. Dus, als een van de elementen ontbreekt, is het systeem niet geschikt voor het beoogde doel. In dit geval wordt benadrukt dat democratie, fundamentele rechten en de rechtsstaat samenwerken en elkaar aanvullen om een gezond en goed functionerend systeem te vormen.⁹⁸

3.2. Belang van rechterlijke uitspraken

Hoewel de scheiding der machten niet expliciet is opgenomen in de Belgische Grondwet, vloeit dit principe voort uit de ideeën van denkers als LOCKE en wordt het met name toegeschreven aan MONTESQUIEU. In de hedendaagse context wordt de scheiding der machten begrepen als een onderlinge controle tussen de wetgevende, uitvoerende en rechterlijke machten. Hoewel niet direct benoemd, weerspiegelen bepaalde artikelen van de Belgische Grondwet de essentie van dit principe, met name in de artikelen 36, 37 en 40. Deze artikelen wijzen specifiek toe aan welke machten verschillende bevoegdheden behoren: de wetgevende macht bij de Koning, de Kamer van Volksvertegenwoordigers en de Senaat; de uitvoerende macht bij de Koning (en dus de facto bij de regering); en de rechterlijke macht bij de hoven en rechtbanken. Daarnaast wordt de machtscheiding bevestigd in artikelen die exclusieve bevoegdheden specificeren.⁹⁹

Naast de "horizontale scheiding" der machten, die verwijst naar de verdeling van bevoegdheden tussen de wetgevende, uitvoerende, en rechterlijke machten, is ook de "verticale scheiding" van belang voor de rechtsstaat. Dit betreft de verdeling van bevoegdheden over verschillende overheden op nationaal, regionaal en lokaal niveau, zoals geïntroduceerd door de staatshervormingen in België met de oprichting van gemeenschappen en gewesten.¹⁰⁰

De scheiding der machten is echter niet absoluut. Om machtsmisbruik te voorkomen, is samenwerking tussen en controle door de verschillende machten noodzakelijk. De Belgische Grondwet heeft vanaf het begin een systeem van wederzijdse participatie en controle geïmplementeerd. Bijvoorbeeld, om een wet te maken, vereist dit samenwerking tussen het parlement en de regering, waarbij de Koning (uitvoerende macht) deelneemt aan de wetgevende

⁹⁷ RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, De rechtsstaat, www.consilium.europa.eu/nl/policies/rule-of-law/#what.

⁹⁸ E. TSOURDI, "Asylum in the EU: One of the Many Faces of Rule of Law Backsliding?", *Eur. Const. Law Rev.* 2021, 478.

⁹⁹ X, De grondwet voor idereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

¹⁰⁰ X, De grondwet voor idereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

functie (art. 36 Gw.). Ministers (uitvoerende macht) zijn ook verantwoording verschuldigd aan het parlement (wetgevende macht) volgens artikelen 88, 101 en 102 van de Grondwet.¹⁰¹

Hoewel de wetgevende macht juridisch gezien een primauteit heeft, waarbij alle machten voortkomen uit de Natie¹⁰², is er in de praktijk een overwicht van de uitvoerende macht ontstaan. De opkomst van de sociale verzorgingsstaat bracht meer technisch en complex beleid met zich mee, wat resulteerde in een feitelijk overwicht van de regeringsmacht. Ministers kregen meer macht, waardoor een systematische terugkoppeling naar het parlement bemoeilijkt werd.¹⁰³ Vanuit democratisch perspectief is dit problematisch. Een overwicht van de uitvoerende macht ten opzichte van de wetgevende macht kan leiden tot een scheefgetrokken balans in de trias politica, wat essentieel is voor een goed functionerend democratische rechtsstaat.

Wat betreft de asielzaken, zoals besproken in de voorgaande hoofdstukken, kan worden opgemerkt dat de regering een overheersende macht heeft ten opzichte van de wetgevende macht. Het feit dat de Belgische overheid nalaat om definitieve rechterlijke beslissingen van zowel de Belgische Hoven en rechtbanken als van het EHRM naast zich neer te leggen impliceert een daadwerkelijke dominante positie van de uitvoerende macht in België.

DWORKIN stelt dat de rechtsstaat vereist dat alle overheidsinstanties, inclusief de uitvoerende macht, gebonden zijn aan het recht zoals geïnterpreteerd en toegepast door de rechterlijke macht. Volgens hem moet de rechterlijke macht niet alleen de wet toepassen, maar ook recht doen aan fundamentele morele en politieke waarden die aan de wet ten grondslag liggen. Als de uitvoerende macht ervoor kiest om rechterlijke uitspraken te negeren, ondermijnt dat niet alleen de integriteit van het juridische systeem, maar ook de autoriteit van de rechterlijke macht zelf. Integriteit vereist dat de overheid zich op een principiële en coherente manier tegenover alle burgers gedraagt. Het negeren van rechterlijke uitspraken door de uitvoerende macht schept een gevaarlijk precedent waarbij de wet niet langer wordt beschouwd als de ultieme autoriteit in een rechtsstaat.¹⁰⁴

3.2.1. Onafhankelijkheid

De onafhankelijkheid van de rechterlijke macht is een cruciaal element van de rechtsstaat. In tegenstelling tot de verhouding tussen wetgevende en uitvoerende macht, is de scheiding der machten in de relatie met de rechterlijke macht strikter. Deze onafhankelijkheid is expliciet vastgelegd in de Belgische Grondwet.¹⁰⁵ Rechters worden voor het leven benoemd om te voorkomen dat politici hen ontslaan wanneer hun beslissingen niet in lijn zijn met politieke voorkeuren^{106, 107}

¹⁰¹ X, De grondwet voor idereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

¹⁰² Artikel 33 Gw.

¹⁰³ X, De grondwet voor idereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

¹⁰⁴ T.R.S. ALLAN, "The Rule of Law: Freedom, Law, and Justice", *The Sovereignty of Law: Freedom, Constitution and Common Law*, Oxford Academic 2013, 88-132.

¹⁰⁵ Artikel 151 Gw.

¹⁰⁶ Artikel 152 Gw.

¹⁰⁷ X, De grondwet voor idereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

Voor MONTESQUIEU was de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht van groot belang, omdat het onze rechten en vrijheden waarborgt. In situaties waarin burgers of de overheid mogelijk willekeurig in ons leven willen ingrijpen, moeten we kunnen vertrouwen op zorgvuldige toepassing van rechtsregels door onafhankelijke rechtbanken.¹⁰⁸

De rechtsstaat creëert een kader waarbinnen mensen vreedzaam kunnen samenleven, terwijl hij fundamentele waarden zoals tolerantie, gelijkheid en menselijke waardigheid beschermen. In een diverse samenleving met verschillende mensen, nationaliteiten en religies fungeert de rechtsstaat als een verbindende factor. Hij schept eenheid door ervoor te zorgen dat iedereen zich aan het recht moet houden, inclusief de overheid zelf. Daarnaast waarborgt hij dat burgers zich beschermd voelen door een onafhankelijk rechtssysteem. Op deze manier biedt de rechtsstaat zekerheid en stabiliteit aan allen.¹⁰⁹

Ook de theorie van FOUCAULT wijst op het belang van kritische reflectie op de machtsdynamiek binnen instituties, zoals de rechterlijke macht, en benadrukt het belang van het waarborgen van de onafhankelijkheid van rechters. Dit houdt in dat rechters vrij moeten zijn van politieke druk en sociale normen, en dat hun beslissingen moeten worden genomen op basis van objectieve juridische overwegingen en respect voor fundamentele rechten.

3.2.2. Legaliteitsbeginsel

In België geldt het beginsel dat de overheid gebonden is aan het recht, zoals eerder aangehaald, in de rechtspraak wordt dit beginsel van de rechtsstaat juridisch vertaald als het "legaliteitsbeginsel" of "wettigheidsbeginsel". Binnen de context van het waarborgen van grondrechten van asielzoekers in België biedt het legaliteitsbeginsel een kader om ervoor te zorgen dat de rechten van asielzoekers worden geëerbiedigd en dat zij worden beschermd tegen willekeurige acties van de overheid. Het legt beperkingen op aan de overheid en bevordert de rechtszekerheid voor individuen die bescherming zoeken. Het legaliteitsbeginsel is een fundamenteel principe van de rechtsstaat en waarborgt dat de overheid haar bevoegdheden uitoefent op een manier die consistent is met de wet en de grondrechten van individuen respecteert.¹¹⁰

Het wettigheidsbeginsel moet vanuit het perspectief van de uitvoerende macht in twee opzichten worden geëerbiedigd: ten eerste moet er een wettelijke basis zijn voor het handelen van de overheid (handelen volgens het recht¹¹¹), en ten tweede moet dit handelen in overeenstemming zijn met de

¹⁰⁸X, De grondwet voor iedereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, www.belgischegrondwet.be/themas/rechtsstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

¹⁰⁹Y. KHERBACHE, *Diversiteit en justitie: op weg naar inclusie*, Brugge, die Keure / la Charte, 2023, 135-144

¹¹⁰S. DE SOMER en I. OPDEBEEK, *Algemeen bestuursrecht (tweede editie) - gebonden editie*, Mortsel, Intersentia, 2019, 347-356; VAN OMMEREN, F.J., "Het legaliteitsbeginsel als hoeksteen van het staats- en bestuursrecht", *AAi* 2010, 645-647.

¹¹¹De eerste betekenis van het wettigheidsbeginsel voor de federale uitvoerende macht wordt weergegeven in artikel 105 van de Grondwet: "De Koning heeft geen andere macht dan die welke de Grondwet en de bijzondere wetten, krachtens de Grondwet zelf uitgevaardigd, hem uitdrukkelijk toekennen".

"wetten" en het recht in het algemeen (handelen binnen de grenzen van het recht¹¹²).¹¹³ Het legaliteitsbeginsel beperkt de uitvoerende macht tot de bevoegdheden die haar door de Grondwet zijn toegekend. In de context van het asielbeleid zijn de volgende overheidsdiensten van belang in België: DVZ, CGVS en Fedasil. Deze overheidsinstanties dienen het legaliteitsbeginsel in acht te nemen.

In eerste instantie moeten deze overheidsdiensten handelen in overeenstemming met de nationale en internationale asielwetgeving. Naast wetgeving zijn er interne procedures en regelgeving binnen de overheidsdiensten zelf. Deze moeten in lijn zijn met de wet en mogen niet in strijd zijn met hogere wetgeving. Het legaliteitsbeginsel sluit retroactieve wetgeving uit. Asielzoekers moeten worden behandeld op basis van de wetten die van kracht waren op het moment van hun handelingen of aanvragen. Daarnaast moeten overheidsdiensten ervoor zorgen dat informatie over asielprocedures, rechten en plichten van asielzoekers duidelijk en toegankelijk is. Asielzoekers moeten op de hoogte zijn van de geldende regels en procedures. Ook moet de communicatie van overheidsdiensten met asielzoekers begrijpelijk en transparant zijn. Dit geldt voor schriftelijke communicatie, mondelinge communicatie en vertalingen, indien nodig.

3.2.3. Kritiek op rechterlijke macht

De immigratie van vreemdelingen brengt doorgaans politieke gevoeligheden met zich mee. Om wille van deze gevoeligheden gaat het vreemdelingenrecht vrijwel overal uit van de idee dat personen die niet de nationaliteit hebben van het gastland, in beginsel een bedreiging vormen en daarom enkel tot het grondgebied van het gastland kunnen worden toegelaten als er zekerheid bestaat over de afwezigheid van zulke bedreiging. De parlementaire werkzaamheden geven een duidelijk beeld van de redenen waarom de Belgische wetgever meent dat het asielbeleid tot de soevereine bevoegdheid van de staat moet behoren. Een gebrekkig beleid zou de fundamenteën van de rechtsstaat kunnen ondergraven.

Theo Francken, als vertegenwoordiger van de Nieuw-Vlaamse Alliantie (N-VA), heeft herhaaldelijk kritiek geuit op het Marrakesh Migratiepact¹¹⁴, waarbij hij wijst op mogelijke bedreigingen voor de nationale soevereiniteit en het beheer van het immigratie- en asielbeleid in België. Tijdens een partijcongres in 2019 heeft Francken duidelijk zijn standpunt geformuleerd: "We moeten de rol van activistische rechters beperken en het Marrakesh-pact niet uitvoeren." Hij stelt dat dergelijke rechters het asielbeleid kunnen sturen op een wijze die hij als problematisch of strijdig met de nationale belangen beschouwt.¹¹⁵

¹¹² De tweede betekenis van het wettigheidsbeginsel voor de federale uitvoerende macht wordt belichaamd in artikel 108 van de Grondwet: "De Koning stelt de verordeningen op en neemt de besluiten die noodzakelijk zijn voor de uitvoering van de wetten, zonder ooit de wetten zelf te mogen opschorten of vrijstelling van hun uitvoering te verlenen".

¹¹³ J. THEUNIS, *De exceptie van onwettigheid*, Brugge, die Keure / la Charta, 2011, 9.

¹¹⁴ Het Marrakesh Migratiepact, officieel bekend als het "Global Compact for Safe, Orderly and Regular Migration", is een internationale overeenkomst die is aangenomen tijdens een conferentie in Marrakesh, Marokko, in december 2018. Het pact is opgesteld onder auspiciën van de Verenigde Naties en heeft tot doel een alomvattend kader te bieden voor het aanpakken van migratie op mondiaal niveau. Het pact is echter niet bindend.

¹¹⁵ T. FRANCKEN, *Activistische rechters stoppen*, 2019, www.youtube.com/watch?v=RHirRurLtQt0.

De recente initiatieven van de N-VA om de macht van activistische rechters te beteugelen door middel van een volksberoep, weerspiegelen deze zorgen. Het voorstel beoogt het parlement de bevoegdheid te verlenen om rechterlijke beslissingen van het GwH te verwerpen, onder nauwkeurig vastgestelde voorwaarden. Deze stap kan worden begrepen als een reactie op zorgen omtrent de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht en de invloed van rechterlijke uitspraken op het beleid. Tevens is er kritiek geuit op internationale rechters van het EHRM, wat aantoonde dat deze bezorgdheid niet enkel nationale, maar ook internationale juridische kaders betreft.¹¹⁶

Binnen het kader van FOUCAULT's analyse van machtsdynamiek en controle binnen instituties, kunnen we rechterlijk activisme bekijken als een vorm van machtsuitoefening binnen de rechterlijke macht. Rechters kunnen hun positie gebruiken om sociale verandering te bevorderen en machtsstructuren uit te dagen, vaak tegen de achtergrond van bestaande politieke en sociale normen. De concepten van 'normalisatie' en 'surveillance' kunnen ons helpen begrijpen hoe rechterlijk activisme wordt beïnvloed door en reageert op machtsdynamiek binnen de samenleving en de rechterlijke macht zelf. Rechterlijk activisme kan worden gezien als een vorm van verzet tegen bestaande machtsstructuren en als een poging om alternatieve normen en waarden te bevorderen.¹¹⁷

Ook biedt de theorie van MATTHEW een interessante lens om deze kritische ingesteldheid te begrijpen. In het geval van Theo Francken en de N-VA lijkt hun kritiek op wat zij beschouwen als "activistische rechters" en hun weerstand tegen het Marrakesh Migratiepact te passen binnen het kader van administratieve nonacquiescence. Francken en de N-VA geloven mogelijk dat bepaalde rechterlijke uitspraken of internationale overeenkomsten de nationale soevereiniteit bedreigen of het vermogen van België om zijn immigratie- en asielbeleid autonoom te beheren, belemmeren. Het is belangrijk dat het beleid praktisch uitvoerbaar blijft.¹¹⁸

3.3. Niet-naleving van EHRM uitspraken

Het EHRM verwijst herhaaldelijk naar het beginsel van de rechtsstaat. Het niet uitvoeren van een definitieve, bindende gerechtelijke beslissing zou volgens het Hof leiden tot situaties die in strijd zijn met het beginsel van de rechtsstaat waarop de verdragsluitende staten zich hebben verbonden te respecteren toen zij het Verdrag ratificeerden. Dit betekent dat wanneer een land, zoals België in dit geval, weigert een definitieve en bindende beslissing van een rechtbank uit te voeren, het in strijd handelt met de fundamentele principes van de rechtsstaat zoals vastgelegd in het EVRM.¹¹⁹

Dit principe wordt beschouwd als een van de fundamentele uitgangspunten van het EVRM en wordt gezien als inherent aan alle artikelen van het verdrag.¹²⁰ Geen enkele inmenging in een grondrecht kan dus in overeenstemming zijn met het EVRM als deze niet in lijn is met de relevante regels van het nationale recht. Praktisch gezien betekent dit dat het wettigheidsbeginsel wordt beschouwd als

¹¹⁶ T. VANDEWALLE, JOUW MENING. N-VA wil 'activistische rechters' aan banden leggen met volksberoep: wat vind jij daarvan?, 2023 Nieuwsblad, www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20230228_94204220;

¹¹⁷ M. HALL en J. LINK, "From the 'Power of the Norm' to 'Flexible Normalism': Considerations after Foucault", *JSTOR* 2004, 14-32.

¹¹⁸ W. MATTHEW, Ignoring the Courts: A Contextual Analysis of Administrative Nonacquiescence, *HeinOnline*, www.ecologylawquarterly.org/wp-content/uploads/2020/04/03_46.2_Matthew_Final_Internet.pdf.

¹¹⁹ EHRM 29 januari 2023, nr. 28749/18, Kavaka/Turkije, §§ 169-170.

¹²⁰ Bv. EHRM (Grote kamer) 25 maart 1999, nr. 31107/96, Iatridis/Griekenland, § 58.

een ongeschreven regel die van toepassing is, zelfs in situaties waarin het EVRM er niet expliciet naar verwijst.¹²¹

In het EVRM verwijst het begrip "wet" doorgaans naar een materiële wet in plaats van een formele wet. Het EHRM negeert grotendeels het onderscheid tussen het materiële en het formele wettigheidsbeginsel. In plaats daarvan legt het Hof bijzondere nadruk op de kwaliteiten waaraan zowel een materiële als formele wet moet voldoen volgens de bepalingen van het verdrag. Ook impliceert het wettigheidsbeginsel volgens het EHRM dat het optreden van de overheid een juridische basis heeft en dat interne rechtsregels, inclusief de Grondwet (in lijn met het eerder genoemde materiële wettigheidsbeginsel), worden nageleefd.

*"Not only must Justice be done; it must also be seen to be done".*¹²² Burgers moeten redelijkerwijs kunnen vertrouwen op een correct functionerende rechtsstaat en dit vertrouwen ook daadwerkelijk ervaren. Het juridische domein moet in contact blijven met het dagelijks leven van de burgers. Wanneer recht en samenleving elkaar niet langer begrijpen, dreigt de rechtsstaat in te storten of te verworden tot een schijnvertoning. Een wet of een gerechtelijke beslissing moet redelijkerwijs uitlegbaar zijn als een verdedigbare keuze in het algemeen belang of als een objectief gerechtvaardigd particulier belang. Magistraten, functionarissen en ambtsdragers dienen hoffelijk te handelen tegenover eenieder die met hun gezag in aanraking komt. Ze dienen de voorgelegde kwestie serieus te nemen en dit ook te laten blijken. Magistraten mogen echter niet op een ontoelaatbare manier beïnvloed worden door de publieke opinie met betrekking tot hun ambt. Ze dienen elk geval dat aan hen wordt voorgelegd uitsluitend te onderzoeken op basis van de eigen verdiensten ervan.¹²³

De rechtsstaat vormt het startpunt voor de discussie over het begrip "implementatiekloof", dat direct gerelateerd is aan systematische schendingen van fundamentele rechten. Met de term 'implementatiekloof' doel ik op de discrepantie tussen 'de wet op papier', dat wil zeggen de asielgerelateerde verplichtingen die lidstaten volgens het EU-recht zijn aangegaan, en hun uitvoering in de praktijk. Het is echter van belang op te merken dat niet alle inbreuken op fundamentele rechten in het asielproces noodzakelijkerwijs voortvloeien uit deze kloof. Zelfs in gevallen van ideologische weerstand van een lidstaat tegen asielverplichtingen leidt dit niet altijd tot schendingen van fundamentele rechten, hoewel het wel kan resulteren in schendingen van intra-staatse solidariteit en loyale samenwerking. Om die reden is het zinvol om ons exclusief te richten op de interactie tussen schendingen van fundamentele rechten in het asielproces en de beginselen van de rechtsstaat.¹²⁴

Dit sluit naadloos aan bij MATTHEW's theorie, bekend als het Mattheüs-effect. Hierin wordt het belang benadrukt van het naleven van beslissingen van het EHRM. Het negeren van dergelijke beslissingen

¹²¹ P. LEMMENS, "Enkele aspecten van de 'doctrine' van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", in A. ALEN en P. LEMMENS (eds.), *Staatsrecht*, Themis-Cahier 36, Brugge, die Keure / la Charta, 2005-2006, 78.

¹²² Overweging van Lord Chief Justice Gordon Hewart inzake *R v Sussex Justices, ex parte McCarthy* (1923), All ER Rep 233 (All England Law Reports – www.lexis-nexis.co.uk). Deze overweging is uitgroeit tot een veelvuldig aangehaald adagium (rechtsspreuk).

¹²³ B. COPPIETERS, *Artikelsgewijs*, Morsel, Intersentia, 2016, 36.

¹²⁴ E. TSOURDI, "Asylum in the EU: One of the Many Faces of Rule of Law Backsliding?", *Eur. Const. Law Rev.* 2021, 489.

door een staat creëert een neerwaartse spiraal, waarin het steeds lastiger wordt om toekomstige uitspraken van het Hof te respecteren. Bovendien draagt het naleven van rechterlijke beslissingen bij aan het behoud van een sterke rechtsstaat en het respecteren van mensenrechten.¹²⁵

3.4. Tussenbesluit

Het niet naleven van rechterlijke uitspraken van het EHRM heeft aanzienlijke impact op de kernprincipes van de rechtsstaat in België. De rechtsstaat, gekenmerkt door de heerschappij van het recht, vereist dat zowel de overheid als burgers zich houden aan geldende wetten. Het niet naleven van deze uitspraken ondermijnt de geloofwaardigheid van de rechterlijke macht, de bescherming van mensenrechten en de juridische zekerheid voor burgers, wat cruciale elementen zijn voor een goed functionerende rechtsstaat.

Ten eerste vormt de onafhankelijkheid van de rechterlijke macht, verankerd in de Belgische Grondwet, een cruciaal element van de rechtsstaat. Het niet naleven van rechterlijke uitspraken ondermijnt niet alleen de integriteit van het juridische systeem, maar ook de autoriteit van de rechterlijke macht zelf. Daarnaast waarborgt het legaliteitsbeginsel, dat de overheid bindt aan het recht, dat de overheid haar bevoegdheden uitoefent in overeenstemming met de wet en de grondrechten van individuen respecteert.

Echter, het niet naleven van rechterlijke uitspraken in een democratische rechtsstaat roept niet enkel juridische vragen op maar ook complexe filosofische vragen op met betrekking tot de fundamenteën van het rechtssysteem, de legitimiteit van de overheid en de bescherming van individuele rechten. Integratie van juridische en filosofische perspectieven is vereist om een diepgaand begrip te krijgen van deze complexe dynamiek. Ook de kritiek op de rechterlijke macht, zoals geuit door politieke figuren, weerspiegelt zorgen over de invloed van rechterlijke uitspraken op het beleid en de nationale soevereiniteit. Deze kritiek kan worden begrepen vanuit het perspectief van machtsuitoefening en controle binnen instituties.

In het kader van asielzaken is het van cruciaal belang dat de overheid handelt in overeenstemming met nationale en internationale asielwetgeving, waarbij rechtszekerheid en bescherming van asielzoekers centraal staan. Ook het EHRM benadrukt het belang van naleving van zijn uitspraken, wat essentieel is voor het handhaven van de rechtsstaat. Niet naleven van bindende gerechtelijke beslissingen ondermijnt dit beginsel en kan leiden tot schendingen van fundamentele rechten. Het Hof legt nadruk op zowel materiële als formele aspecten van het wettigheidsbeginsel, waarbij overheidsacties een juridische basis moeten hebben en interne rechtsregels moeten worden nageleefd. Het vertrouwen van burgers in een goed functionerende rechtsstaat is cruciaal, en het juridische domein moet transparant en begrijpelijk blijven voor het publiek. Het negeren van EHRM-beslissingen kan een neerwaartse spiraal veroorzaken en de geloofwaardigheid van de rechtbank ondermijnen, wat bijdraagt aan een zwakkere rechtsstaat en het respect voor mensenrechten in gevaar brengt.

¹²⁵ W. MATTHEW, Ignoring the Courts: A Contextual Analysis of Administrative Nonacquiescence, *HeinOnline* 2020, www.ecologylawquarterly.org/wp-content/uploads/2020/04/03_46.2_Matthew_Final_Internet.pdf.

CONCLUSIE

Het recht op opvang en materiële hulp tijdens de asielprocedure is een fundamenteel recht dat asielzoekers beschermt en hun menselijke waardigheid waarborgt. Helaas zien we dat deze rechten herhaaldelijk worden geschonden door de Belgische staat en Fedasil. Deze schendingen zijn niet het gevolg van een plotselinge crisis, maar eerder van politieke onwil om de nodige maatregelen te nemen. De Belgische staat heeft in het verleden, zoals in de jaren 2015-2016, bewezen dat het in staat is om adequate oplossingen te implementeren voor het opvangprobleem. Ook met de enorme toename van vluchtelingen naar België door de oorlog in Oekraïne, werden passende maatregelen genomen om de opvang te faciliteren.

Echter, ondanks deze eerdere succesvolle aanpakken, blijven structurele oplossingen voor het opvangprobleem nu afwezig. Tijdens de huidige periode, vooral sinds oktober 2021, is er een duidelijke toename van het aantal asielzoekers, met name alleenstaande mannen die het slachtoffer zijn van de situatie. Ondanks deze urgente situatie weigert de regering actie te ondernemen. Hoewel asiel een federale bevoegdheid is, blijven structurele oplossingen uit. Verschillende voorstellen worden gedaan op federaal niveau, maar zonder succes of zelfs maar een reële kans van slagen. Dit gebreken aan actie is onaanvaardbaar en schendt niet alleen de fundamentele rechten van asielzoekers, maar ondermijnt ook de rechtsstaat en het principe van menselijke waardigheid waarop onze samenleving is gebaseerd.

De opvangproblematiek in België is een federale kwestie, waarbij zowel de federale regering als de regionale overheden een rol spelen. Er is behoefte aan een gecoördineerde aanpak tussen de verschillende bestuursniveaus om een uniforme en effectieve oplossing te garanderen. Het feit dat er in België regionale verschillen zijn, kunnen de opvangbehoeften variëren afhankelijk van de regio. Verschillende overheidsinstanties, zoals Fedasil en DVZ, spelen een cruciale rol bij het beheer van de opvangcrisis. Het is essentieel dat deze instanties samenwerken en de contextuele nuances van de opvangbehoeften begrijpen om effectieve oplossingen te vinden. Ik betoog dat voor deze opvangproblematiek een contextspecifieke analyse vereist is. Zoals MATTHEW heeft uitgelegd is het niet voldoende om alleen te kijken naar de wettelijke mogelijkheden, maar het beleid moet ook rekening houden met de praktische uitvoerbaarheid en de bredere sociale implicaties. Door rekening te houden met federale betrokkenheid, regionale verschillen en een contextspecifieke analyse, kan een meer doeltreffende en duurzame aanpak van de opvangcrisis worden ontwikkeld en geïmplementeerd.

Overheidsinstanties hebben vaak een reden waarom ze de gerechtelijke beslissingen niet gehoorzamen ondanks de verplichting om dat wel te doen, maar of deze redenen gerechtvaardigd zijn vereist een zorgvuldige afweging van deze en andere relevante factoren. In context van de veroordelingen over de schending van het recht op opvang van asielzoekers geven de Belgische autoriteiten vaak aan dat ze beschikken over beperkte middelen, maar zoals de rechtspraak heeft aangetoond, geldt dit niet als overmacht en moeten de beslissingen alsnog worden nageleefd.

Echter heeft dit onderzoek ook aangetoond dat niet alleen de beperkte middelen de reden is van het niet-uitvoeren van de rechterlijke beslissingen. Overheidsinstanties kunnen ook terughoudend zijn om de gerechtelijke uitspraak te volgen om wille van hun politieke overwegingen (N-Va) en de bezorgdheid over precedentwerking, zij vrezen dan dat dit een precedent kan scheppen dat hun discretionaire bevoegdheid in de toekomst beperkt kan worden.

De uitdagingen waarmee België wordt geconfronteerd inzake de rechtsstaat, met name met betrekking tot het asielbeleid en de naleving van rechterlijke beslissingen, duiden op potentiële zwakke punten in het juridische systeem en de implementatie van internationale verplichtingen. Deze problemen ondermijnen niet alleen de fundamenteën van de rechtsstaat, maar ook de checks and balances die cruciaal zijn voor een goed functionerende democratische samenleving.

Het beginsel van de scheiding der machten, zoals gepropageerd door MONTESQUIEU, is essentieel voor het waarborgen van evenwicht en het voorkomen van machtsmisbruik in een democratie. Wanneer de uitvoerende macht een dominante positie inneemt en de wetgevende en rechterlijke macht negeert, wordt dit delicate evenwicht verstoord. Dit kan leiden tot "rule of law backsliding", waarbij de naleving van de wet afneemt en fundamentele rechten worden geschonden.

In België is het niet naleven van rechterlijke beslissingen, zowel op nationaal niveau als op het niveau van het EHRM, een zorgwekkende trend. Het negeren van duizenden vonnissen met betrekking tot de opvang van asielzoekers wijst op ernstige tekortkomingen in de bescherming van mensenrechten en de handhaving van de rechtsstaat.

Het EHRM speelt een steeds grotere rol in het waarborgen van de rechtsstaat, vooral wanneer nationale staten falen in het nakomen van hun verplichtingen. Het arrest Papamichalopoulos heeft het EHRM een meer proactieve rol gegeven, waardoor het bindende maatregelen kan opleggen aan verdragsstaten die in gebreke blijven. Deze ontwikkeling is cruciaal om structurele tekortkomingen op nationaal niveau aan te pakken en de rechtsstaat te versterken.

Om de rechtsstaat in België te beschermen en te versterken, is het noodzakelijk dat alle betrokken actoren zich inzetten voor de uitvoering van rechterlijke beslissingen, zowel op nationaal als internationaal niveau. Dit vereist een structurele hervorming binnen het juridische systeem en een grotere naleving van internationale verplichtingen. Het EHRM moet worden aangemoedigd en gerespecteerd als een belangrijk instrument voor het handhaven van de rechtsstaat, met name door het opleggen van bindende maatregelen aan staten die tekortschieten in hun verplichtingen. Zo kan de rechtsstaat worden gewaarborgd en kunnen gelijkheid, rechtvaardigheid en individuele vrijheden worden beschermd binnen de Belgische samenleving.

BIBLIOGRAFIE

WETGEVING

I. Internationaal en supranationaal

Internationaal Verdrag betreffende de status van vluchtelingen van 26 juni 1951, *BS* 4 oktober 1953.

Aanvullend protocol van 31 januari 1967, *BS* 8 april 1969.

Venice Commission, Opinion No. 209/2002 on the Implementation of judgements of the European Court.

Handvest van de grondrechten van de Europese Unie van 7 december 2000, *Pb.L.* 26 oktober 2006, afl. 326, 391.

Verdrag tot bescherming van de Rechten van de Mens en de Fundamentele Vrijheden van 4 november 1950, *BS* 19 augustus 1955.

Richtlijn 2003/9/EG van de Raad van 27 januari 2003 tot vaststelling van minimumnormen voor de opvang van asielzoekers in de lidstaten, 6 februari 2003, Publicatieblad Nr. L 031, 0018 - 0025.

II. Nationaal

Gecoördineerde Grondwet van 17 februari 1994, *BS* 17 februari 1994.

Wet betreffende de toegang tot het grondgebied, het verblijf, de vestiging en de verwijdering van vreemdelingen van 15 december 1980 (Vreemdelingenwet), *BS* 20 december 2007.

Wet betreffende de opvang van asielzoekers en van bepaalde andere categorieën van vreemdelingen van 12 januari 2007 (Opvangwet), *BS* 7 mei 2007.

Toelichting bij de tekst voorgesteld door de heren STROOBANT en TAMINIAUX C.S., *Parl.St.* Senaat, BZ 1991-92, nr. 100-2/3°, 14.

Koninklijk Besluit van 2 september 2018 houdende de uitvoering van de wet van 9 mei 2018 betreffende de tewerkstelling van buitenlandse onderdanen die zich in een specifieke verblijfssituatie bevinden, *BS* 17 september 2018.

Adv.RvS. van 22 april 2009 over een wetsvoorstel tot invoering van de zonsondergangsclaus, nr. 46040/2.

RECHTSPRAAK

I. Internationaal en supranationaal

EHRM 13 juni 1979, nr. 6833/74, Marckx/België.

EHRM 31 oktober 1995, Papamichalopoulos en anderen /Griekenland,

EHRM 28 oktober 1998, nr. 2867/66, Castillo Algar/Spanje.

EHRM (Grote kamer) 25 maart 1999, nr. 31107/96, Iatridis/Griekenland.

EHRM 8 juli 1999, nr. 23500/94, Polat/Turkije.

EHRM 8 april 2004 (GK), nr. 71503/01, Assanidze/Georgië.

EHRM 4 februari 2005, nr. 46827/99, Mamatkulov en Askarov/Turkije.

EHRM 30 juni 2009, nr. 32772/02, Verein gegen Tierfabriken Schweiz (nr. 2)/Zwitserland.

EHRM 21 januari 2011, nr. 30696/09, M.S.S./België en Griekenland.

EHRM 2 juli 2020, nr. 28820/13, N.H. e.a./Frankrijk.

EHRM 29 januari 2023, nr. 28749/18, Kavaka/Turkije.

EHRM 2 november 2022, nr. 49255/22, Camara/België.

HvJ 27 september 2012, nr. C-179/11, ECLI:EU:C:2012:576.

HvJ 25 juni 2020, nr. C-36/20, ECLI:EU:C:2020:521.

II. Nationaal (België)

Arbitragehof 27 november 2002, nr. 169/2002.

GwH 1 september 2008, ECLI:BE:GHCC:2008:ARR.132.

GwH 1 oktober 2015, nr. 133/2015.

GwH 19 juli 2018, ECLI:BE:GHCC:2018:ARR.093.

GwH van 23 maart 2023, ECLI:BE:GHCC:2023:ARR.053.

Cass. 19 september 1997, nr. 363, *RW* 1998- 99, noot S. MOSSELMANS.

RvS 10 maart 1992, nr. 38.973.

Arbrb. 29 mei 2020, nr. 20/229/K.

Arbrb. 5 oktober 2020, nr. 2020/105.

Arbrb. Brussel (Fr.) 5 november 2021, nr. 21/633/K.

Arbrb. Brussel (Nl.) 9 november 2021, nr. 21/51/K.

Arbrb. Brussel (Fr.) 18 november 2021, nr. 21/767/K.

Arbrb. 23 november 2021, nr. 21/803/K;

Arbrb. 10 december 2021, nr. 21/881/K.

Arbrb. 29 juni 2023, nr. 2022/4618/A.

III. Nationaal (VK)

High Court of Justice, *R v Sussex Justices, ex parte McCarthy*, All ER Rep 233, 1923.

RECHTSLEER

I. Boeken

ALEN, A. en MUYLLE, K., *Compendium van het Belgisch staatsrecht, Syllabus Vierde uitgave deel I*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2014, 400 p.

COPPIETERS, B., *Artikelsgewijs*, Mortsel, Intersentia, 2016, 50 p. (in voetnoot 36)

DE SOMER, S. en OPDEBEEK, I., *Algemeen bestuursrecht (tweede editie) - gebonden editie*, Mortsel, Intersentia, 2019, X p. in voetnoot 347-356

DE SCHEPPER, V., *Leuvense staatsrechtelijke standpunten 3*, Brugge, die Keure / la Charte, 2012, 494 p.

ERGEC, R. en VELU, J., *La Convention européenne des Droits de l'homme*, Brussel, Bruylant, 2014, 1252 p.

HACHEZ, I., *Le principe de standstill dans le droit des droits fondamentaux*, Brussel, Bruylant, 2008, 693 p.

LEMMENS, P., "Enkele aspecten van de 'doctrine' van het Europees Hof voor de Rechten van de Mens", in ALEN, A. en LEMMENS, P. (eds.), *Staatsrecht*, Themis-Cahier 36, Brugge, die Keure / la Charta, 2005-2006, 100 p.

KHERBACHE, Y., *Diversiteit en justitie: op weg naar inclusie*, Brugge, die Keure / la Charte, 2023, 168 p. (135-144)

SOTTIAUX, S., *Grondwettelijk recht (tweede editie)*, Mortsel, Intersentia, 2021, 516 p.

THEUNIS, J., *De exceptie van onwettigheid*, Brugge, die Keure / la Charta, 2011, 802 p.

VANDE LANOTTE, J. en HAECK, H., *Handboek E.V.R.M., deel 1: Algemene Beginselen*, Antwerpen, Intersentia, 2005, 949 p.

VANDENHOLE, W., *De Grondwet; Jan Velaers. Deel IV - Een vriendschapsgewijze commentaar*, Brugge, die Keure / la Charte, 2022, 672 p.

VAN OMMEREN, F.J. en ZIJLSTRA S.E., *De rechtsstaat als toetsingskader*, Den Haag, Boom, 2003.

VANNESTE, F., *De Grondwet en Jan Velaers. Deel IV - Een vriendschapsgewijze commentaar*, Brugge, die Keure / la Charte, 2022, 672 p.

VERRIJDT, W., *De rol van het Grondwettelijk Hof in de uitvoering van veroordelende arresten van het EHRM*, in *Liber discipulorum André Alen*, Brugge, 2015, die Keure / la Charte, 595 p.

II. Rechtswetenschappelijke artikelen

CGVS, Jaarverslag 2015, www.cgvs.be/sites/default/files/jaaverslagen/jaarverslag_cgvs_2015.pdf.

EP, Asiel en migratie in de EU: feiten en cijfers, 2023, www.europarl.europa.eu/topics/nl/article/20170629STO78630/asiel-en-migratie-in-de-eu-feiten-en-cijfers.

ENNHRI, State of the rule of law in the European Union Reports from National Human Rights Institution, 2022, 551 p, <https://ennhri.org/wp-content/uploads/2022/04/ENNHRI-EU-Rule-of-law-Report-2022.pdf>.

DAUVVIN, M., DETOLLENAER, J., DE LAET C., ROBERROID, D. en VINCK, I., "Asielzoekers: opties voor een meer gelijke toegang tot gezondheidszorg. Een stakeholderbevraging", *KCE Reports 319A* 2019, DOI: 10.57598/R319AS.

X, De grondwet voor idereen: Juridische verdieping, KuLeuven, 2024, via www.belgischegrondwet.be/themas/rechtstaat/juridische-verdieping#de-drie-juridische-kernprincipes-legaliteitsbeginsel-rechtsgelijkheid-en-rechtszekerheid.

III. Tijdschriften

ALLAN, T.R.S., "The Rule of Law: Freedom, Law, and Justice', The Sovereignty of Law: Freedom, Constitution and Common Law", *Oxford Academic* 2013, 88-132.

GLAS, L., "Tenuitvoerlegging van een EHRM-uitspraak: verplichtingen, spelers en procedures", *AA* 2016, 478-482.

HALL M. en LINK J., "From the "Power of the Norm" to "Flexible Normalism": Considerations after Foucault", *JSTOR* 2004, 14-32.

KATROUGALOS, G.S., "European "social states" and the USA: an ocean apart?", *Eur. Const. Law Rev.* 2008. 2, 239.

SMET, S., THEUNIS, J., VLEUGELS, E., VRANCKEN, M., "De toetsing aan grondrechten door het Grondwettelijk Hof. Overzicht van rechtspraak 2021", *TBP* 2023, 87-136.

TSOURDI, E., "Asylum in the EU: One of the Many Faces of Rule of Law Backsliding?", *Eur. Const. Law Rev.* 2021, 471-497.

VANNESTE, F., "Artikel 23 van de Grondwet in de strijd tegen armoede: naar een volwaardige toetsing aan economische, sociale en culturele mensenrechten, *Tijdschrift Grondrechten en armoede* 2022, 169-188.

VAN OMMEREN, F.J., "Het legaliteitsbeginsel als hoeksteen van het staats- en bestuursrecht", *AA* 2010, 645-647.

VERDUYCKT, A., "Hoe kan worden tegemoetgekomen aan de slechte uitvoering van veroordelende arresten van het EHRM op nationaal niveau?", *Jura Falconis* 2010, 1.

WISSING, R., "Belgische opvangbeleid asielzoekers ondergraaft de rechtsstaat", *TvM* 2023.

MATTHEW, W. "Ignoring the Courts: A Contextual Analysis of Administrative Nonacquiescence", *HeinOnline* 2020, www.ecologylawquarterly.org/wp-content/uploads/2020/04/03_46.2_Matthew_Final_Internet.pdf.

IV. Persberichten

Artikel De Tijd: ROMANS, S., "De Moor, 'Eind dit jaar hebben 100.000 mensen nood aan opvang in ons", www.tijd.be/politiek-economie/belgie/federaal/de-moor-eind-dit-jaar-hebben-100-000-mensen-nood-aan-opvang-in-ons-land/10425701.html.

VANDEWALLE, T., JOUW MENING. N-VA wil 'activistische rechters' aan banden leggen met volksberoep: wat vind jij daarvan?, 2023 Nieuwsblad, www.nieuwsblad.be/cnt/dmf20230228_94204220.

VREEMDELINGENRECHT EN INTERNATIONAAL FAMILIERECHT, EHRM legt voorlopige maatregelen op: België moet asielzoekers voorzien van opvang en materiële bijstand, 2023, www.vreemdelingenrecht.be/nieuws/ehrm-legt-voorlopige-maatregelen-op-belgie-moet-asielzoekers-voorzien-van-opvang-en-materiele.

V. Overige

AGENTSCHAP INTEGRATIE EN INBURGERING, Welke traject legt een verzoeker om internationale bescherming af? Welke rechten heeft een vluchteling of subsidiair beschermde?, 2019, www.integratie-inburgering.be/sites/default/files/2021-04/traject_asielzoeker_20190125.pdf.

CORNET, A., MENSCHAERT, D. en VERDYCK, R., Wanneer de grondrechten en de Rechtsstaat in gevaar zijn, dan dient de maconnieke discretie te wijken voor de plicht van de deverontwaardiging, <https://gob.be/wanneer-de-grondrechten-en-de-rechtsstaat-in-gevaar-zijn-dan-dient-de-maconnieke-discretie-te-wijken-voor-de-plicht-van-de-deverontwaardiging/?lang=nl>.

FOD KANSELARIJ VAN DE EERSTE MINISTER, Maatregelen in het kader van de opvang van asielzoekers door Fedasil, 2018, <https://news.belgium.be/nl/maatregelen-het-kader-van-de-opvang-van-asielzoekers-door-fedasil>.

FEDASIL, Geen opvang voor alleenstaande mannen, 2023, www.fedasil.be/nl/nieuws/opvang-asielzoekers/geen-opvang-voor-alleenstaande-mannen.

FIRM, *Asielzoekers hebben recht op een menswaardige opvang*, 2021, <https://federaalinstituutmensenrechten.be/nl/nieuws/asielzoekers-hebben-recht-op-een-menswaardige-opvang#:~:text=Dit%20werd%20vastgelegd%20in%20wet%20van%2012%20januari,2%20juli%202020%2C%20arrest%20N.H.%20e.a.%20t.%20Frankrijk%29>.

FRANCKEN, T., Activistische rechters stoppen, 2019, www.youtube.com/watch?v=RHiRurLtQt0.

MYRIA, Verzoeken om internationale bescherming in België, 2018, www.myria.be/files/NL2018-4.pdf.

MYRIA, Grondrechten van vreemdelingen, www.myria.be/nl/grondrechten/grondrechten-van-vreemdelingen#Vreemdelingen%20hebben%20dezelfde%20grondrechten%20als%20Belgen.

RAAD VAN DE EUROPESE UNIE, De rechtsstaat, www.consilium.europa.eu/nl/policies/rule-of-law/#what.

VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, Spreidingsplan: Oplossing voor de opvangcrisis, <https://vluchtelingenwerk.be/spreidingsplan>.

VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, "Dit is geen asielcrisis": oplossingen aan de overheid, 2022, <https://vluchtelingenwerk.be/nieuws/dit-is-geen-crisis>.

VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, Opvangcrisis: een trieste verjaardag, 2023, [tps://vluchtelingenwerk.be/nieuws/opvangcrisis-een-trieste-verjaardag](https://vluchtelingenwerk.be/nieuws/opvangcrisis-een-trieste-verjaardag).

VLUCHTELINGENWERK VLAANDEREN, Dashboard opvangcrisis, 2023, https://go.msf-azg.be/hubfs/186_188_Rapport%20Crise_NL_v2.pdf?utm_campaign=2023%20-%20Acquisition%20-%20Newsletter%20Lead&utm_medium=email&_hsmi=259816101&_hsenc=p2ANqtz-_JJzOvzx2rFhgBs1GxdFhjyrH0f08iW5ulSw4bRswuXtjyt0xLE1GbHikJn3CSHNQHZW1674pa_73JFZOoL1KBW6i__veZQsF32Yf0hPtWDr0gFQ&utm_content=259816101&utm_source=hs_automation.

VREEMDELINGENRECHT EN INTERNATIONAAL FAMILIERECHT, Procedurele waarborgen, www.vreemdelingenrecht.be/verblijfsrecht/bescherming/internationale-bescherming-asiel/procedurele-waarborgen.

VREEMDELINGENRECHT EN INTERNATIONAAL FAMILIERECHT, Arbeidsrechtbank Brussel veroordeelt Fedasil tot het opvangen van asielzoekers die door opvangcrisis geen toegang krijgen tot het opvangnetwerk, 2021, www.vreemdelingenrecht.be/nieuws/arbeidsrechtbank-brussel-veroordeelt-fedasil-tot-het-opvangen-van-asielzoekers-die-door-opvangcrisis.